

İSTİHBARAT TOPLAMA YÖNTEMLERİNDEN BİRİSİ OLAN HUMINT (HUMAN INTELLIGENCE) TÜRÜ ESPİYONAJ FAALİYETLERİNİN TEMELİ İLETİŞİM: KAVRAMSAL BİR DERLEME¹

A CONCEPTUAL REVIEW OF HUMAN INTELLIGENCE (HUMINT) AS AN INTELLIGENCE GATHERING METHOD: FOCUS ON COMMUNICATION-BASED ESPIONAGE ACTIVITIES

Dr. Öğr. Üyesi, Ensar LOKMANOĞLU

T.C Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sakarya Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, elokmanoglu@subu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1597-343

Uzman Öğretmen İlknur BİLGİ KURT

Arnavutköy Bilim ve Sanat Merkezi, ilknurbilgikurt@outlook.com, ORCID: 0009-0003-9605-1768

Öğr. Gör. Nihal KOCAAĞA

T.C Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sakarya Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, nihalkocaaga@subu.edu.tr, ORCID:0000-0002-6992-3984

ÖZ

“HUMINT” en yaygın kullanılan istihbarat yöntemlerinden birisi olan insan istihbaratında temel kaynak insan faaliyetleriyle yürütüleceğinden, bu süreci eksiksiz yapabilmek için insanı anlayabilmenin bilimi, iletişime ihtiyaç doğmuştur. Bu sebepten çalışma konusu HUMINT faaliyetinde hangi iletişim tekniklerinin kullanılması gerektiği araştırılacak olup makalemizin insan odaklı istihbarat faaliyetleri yapılırken hangi iletişim tekniklerinin kullanıldığının tespiti yapılarak daha başarılı istihbarat faaliyetleri için çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır. İstihbarat ve iletişimin tanımı yapılarak belirtilen istihbarat faaliyetlerinde iletişim tekniklerinin kullanılmasının süreci yürütmeye faydalı olup olmadığı hangi iletişim teknikleri ile bunun mümkün olabileceği üzerinde durulmuştur. Çalışmayla ilgili yeteri kadar akademik araştırma olmadığından araştırmanın analizi ve derinliği etkilenmekle birlikte çalışmanın mevcut boşluğa bir katkı yapması umulmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden kaynak tarama-açıklayıcı araştırma tekniği kullanılmıştır. İnsan odaklı istihbarat faaliyeti yürütülürken iletişim tekniklerinin kullanılmasının önemi değerlendirilmiştir. İnsan istihbaratında, güvenli ve gizli iletişim araçları kullanılarak şifreli mesajlaşma uygulamaları veya gizli frekanslar üzerinden yapılan radyo iletişimleri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca istihbarat görevlileri ve ajanlar arasında belirli kodlar, şifreler ve semboller aracılığıyla da iletişim ağı kurulmaktadır. Genel olarak incelediğimizde kitle iletişim araçları, sözlü, sözsüz, yazılı ve görsel iletişim istihbarat faaliyetlerinin her aşamasında kullanılmaktadır. İnsan istihbaratı faaliyetinde görevin getirdiği zorluklara karşı gerginlik, stresten uzak karşısındaki daha iyi anlayabilme, daha iyi iletişim kurabilmek sağlıklı iletişim teknikleri kullanması ile mümkün olabilir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, İstihbarat, HUMINT, İnsan İstihbaratı.

¹ Bu çalışma 10. Uluslararası İletişim Günleri / Dijital Kapitalizm ve İletişim Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

ABSTRACT

Human Intelligence (HUMINT) stands as a pivotal intelligence-gathering methodology, underscoring the significance of human-centric activities. Given that the core of human intelligence operations relies on human interactions, the imperative of communication and the science of comprehending human behavior have come to the forefront. This study endeavors to explore the pertinent communication techniques employed in HUMINT activities, with the overarching goal of identifying and advocating for strategies that can enhance the effectiveness of intelligence operations. By establishing a foundational understanding of both intelligence and communication, we scrutinize the applicability of communication techniques within the realm of intelligence operations, evaluating their potential to optimize the intelligence-gathering process. The scarcity of academic research in this domain has undoubtedly impacted the depth of our analysis, yet this study aspires to bridge existing knowledge gaps and contribute meaningfully to the field. Employing a qualitative research approach, we leverage the methodology of literature review coupled with descriptive research techniques. This study comprehensively assesses the importance of employing communication techniques, particularly in the context of human-oriented intelligence activities. In the realm of human intelligence operations, various modes of communication come into play. Encrypted messaging applications utilizing secure and covert communication tools, as well as radio communications operating on clandestine frequencies, frequently come into use. Furthermore, intelligence officers establish intricate communication networks with agents, often employing coded language, ciphers, and symbolic communication. At large, the gamut of mass media, verbal, non-verbal, written, and visual communication is harnessed throughout the various stages of intelligence activities. This study posits that the judicious application of healthy communication techniques can significantly contribute to an improved understanding and more effective interaction with individuals, mitigating the inherent tensions and stressors associated with the demanding nature of intelligence tasks. In conclusion, this comprehensive review underscores the vital role of communication techniques within HUMINT operations, serving as a valuable resource for intelligence practitioners seeking to refine their methodologies and optimize their outcomes.

Keywords: Communication, Intelligence, Humint, Human Intelligence

1. GİRİŞ

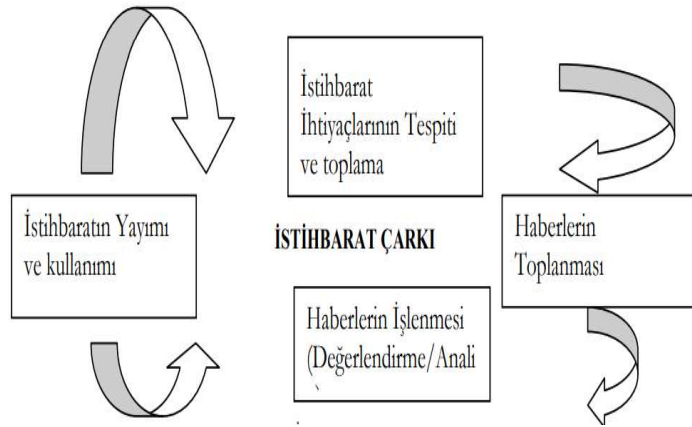
İnsanoğlunun dünyaya sığmadığını ve bir şeyleri paylaşmadığını değerlendirdiğimizde (Dinç 2021:1), insanoğlu tarih boyunca üstünlük mücadelesinde bulunmuş, birçok savaşların ve yıkımların oluşmasına neden olmuştur. Bu süreçte insanoğlu bilginin önemini kavramış ve bilgeye ulaşmak için çeşitli estrümanlar kullanmıştır. Bu enstrümanların başında istihbarat gelmektedir (Çağlak 2022:10-11). Çünkü istihbaratı elde edilen haberlerin işlenmesi sonucu oluşan veri olarak nitelendirebiliriz (Seçkin 2010:3). Hatta istihbaratın önemini belirtmek için bir devletin sınırları ne kadar geniş ve güçlü olursa olsun istihbarat teşkilatı yoksa mevcut durumunu sürdürmesi mümkün olamayacağını söyleyebiliriz (İyiat 2021:292). Bu da ancak örgütlenmiş, eğitilmiş kadrolardan oluşan milli düzeyde bir istihbarat teşkilatı ile gerçekleştirilebilir (Bağcı 2016:36).

Kronolojik sıralamada istihbaratın ilk basamağında yerini alan insan istihbaratı günümüzde halen etkinliğini korumaktadır. Şöyle ki üretilen istihbaratın %80'inden fazlası açık kaynak istihbaratı yani insan içgüdüsüne sahip yöntemlerle elde edilmektedir (Küçükyılmaz 2019:93).

Kesintisiz bir süreç olan istihbarat faaliyeti milli güvenlik politikalarına uygun istihbarat ihtiyaçları tespit edilmesi ve operasyon birimine aktarması, operasyon birimi tarafından açık ve kapalı kaynaklardan elde edilen haberlerin değerlendirme ünitesine aktarılması, aktarılan

bilgiler analizden geçirilerek istihbarat niteliği kazanarak ilgili kuruma rapor edilmesi ve son olarak ilgili kurumların salt bu istihbaratı kullanmakla kalmayarak yeni istihbarat ihtiyaçları tespit etmesinden oluşan çarkı benzetilir (Durmuş 2006:25). Bahse konu çarkı oluşturan adımların birleşmesiyle ortaya çıkan istihbarat çarkının işleyebilmesi için sürekli insan iletişimi içerisinde olunması gerekmektedir. Şöyle ki insanın olduğu her alanda iletişim olgusunun varlığı ve meslek açısından iletişim ile sürekli etkileşim içerisinde olunması gereken mesleklerde iletişimin önemi yadsınamaz (Yazıcı ve Utkugün 2021:74). Bu faaliyet yerine getirilirken kişilerin iletişim tekniklerini kazanmış olması gerekir. Örneğin iletişim mesleği olan öğretmenlikte olduğu gibi en önemli mesleki kriterin başında olan iyi bir iletişim becerisine sahip olunması bu mesleği icra ederken daha etkili hizmet verilmesini ve öğrenci iletişimde olduğu gibi öğretmenin önyargısız, öğrencisini anlayabilme eylemini gösterirken öğrencinin de buna karşılık duygularının kabul gördüğünü ve duygularını ifade edebilme güvenini kazanarak öğrenmenin gerçekleştiğini verebiliriz (Dilekman, Başçı, ve Bektaş 2010:233). Bu sebeple istihbarat, planlama-araştırma-delim toplama-değerlendirme-bilgileri analiz ederek sonuç istihbarat etmek ve bu bilgileri kullanma faaliyetini içermektedir (Seçkin 2010:3). Farklı bir değerlendirme ile elde edilen bilgilerin istihbarata dönüşebilmesi için de belli bir tasnif ve analizden geçmesi gerektiğidir (Akbaş 2016:13-14). Bahsedilen bu safhalar daha sistematik olarak istihbarat ihtiyaçlarına dönük bilgilerin oluşturulması, ikinci aşama haber alma ve ham bilgilerin değerlendirilmesi, üçüncü aşama elde edilen ham bilgilerin analizi ve son aşama olarak elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilip analiz edilen içeriklerin yeni istihbaratlara yönelik tespitlerdir (Görgülü, 2020:145).

Şekil 1: İstihbarat Çarkı

Kaynak: (Görgülü, 2020: 145)

Ülkelerin karar almasında vazgeçilmez öneme sahip olması ve ülkelerin silahsız gücü olarak tanımlanan istihbarat günümüzde daha rasyonel ve çağın gerçeklerine uygun faaliyetlerle birlikte sadece askeri alanda değil ekonomik, siyasi, kültürel alanda da varlığını göstermektedir (Paralı 2017:1). Ayrıca gerek bilgi toplama ve gerekse yorumlama aşamalarında din, ekonomi, tarih, sosyoloji vb. birçok farklı bilimlerle birlikte çalışan istihbarat alanına toplum bilimi diyebiliriz (Koca 2019:2197).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. İstihbarat

Türkçemize göre “yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyular, bilgi toplama, haber alma” olarak anlamlandırdığımız (Türk Dil Kurumu, 2023). Arapça da haber kökünden gelen ve

“*istihbar*” ifadesinin çoğul hali olan (İyiat 2021:290), istihbarat kelimesi Latince ‘*intelligentia*’ kelimesinden türetilerek (Darıcılı 2022:4), İngilizce ve Fransızca da “akıl zekâ” anlamına gelen “*intelligence*” kelimesi ile ifade edilmektedir (Seçkin 2010:3).

İstihbarat kelimesi tek bir tanımla sınırlanamayacak olup istihbarat genel olarak devletin güvenliğini ve devamlılığını sağlanması için işe yarar, kaliteli bilgilerin toplanarak (Paralı 2017:3), ülke menfaatine karşı gerçekleştirilebilecek tehditlerin önlenmesi ve yabancı istihbarat birimlerinin faaliyetlerine karşı konması (Darıcı Daş 2018:2), gizli yollarla elde edilen bilgileri devlet lehine kullanılması (Mangır ve Küçükkırlı 2019), özellikle devletlerin rekabet halinde olduğu olumsuz faaliyetleri yapabilecek grup ve şahıslara karşı engelleme imkanı sunması devletin varlığını koruması, hedeflerini gerçekleştirmek üzere (İyiat 2021:290) çeşitli vasıtalarla elde edilen ham enformatik bilgiler analizden geçirilerek kıymetlendirilmesi, yorumlanması ve sonuca ulaştırılmasını sağlayan akıl oyunudur (Çağlak 2022:1). İstihbarat elde edilen bilgilerin ülkeye, kuruma, ülke politikasına zarar vermemesini önlemek amacıyla süzgeçten geçirilmesi, gerekli bilgilerin gereksiz bilgilerden arındırılması ile elde edilen bilgilerin değerlendirme ve yorumlama sonucunda saf haline ulaştırılması (Abdurahmanlı 2018:40) olarak birçok farklı tanımla yapılabılır.

Her ne kadar birbirinden farklı İstihbaratın tanımları yapılsa da temel olarak çeşitli kaynaklardan bilgilerin elde edilmesi, bu bilgilerin analiz edilerek karar vericiye sunulması klasik istihbarat çarkı süreci gibi aynı noktaları işaret etmektedir (Darıcılı 2022:1). Ayrıca bahse konu yaklaşımla konuyu ele aldığımızda istihbarat; askeri, sosyal, ekonomik, siyasi, biyografi, ilmi, teknik ve ulaştırma gibi devleti ilgilendiren ana konulardaki gizli bilgilerin ele geçirilmesine odaklanan ve karşı devlette yürütülen planlı faaliyet olarak tanımlayabiliriz (Darıcılı 2022:5).

İstihbarat; M. Atay ‘a göre “*yabancı bir hükümetin veya devlet adamının zarar uğratılması, ajanların kaçırılması ve ülkelerin rakiplerinden yaşamlarını devam ettirebilmesi için bilgi toplaması*”- M.Şenel ve T.Şenel göre “*hasım devletlerin birbirlerine karşı niyetleri, planları ve bunları gerçekleştirme imkanları hakkında her türlü bilgi toplaması*”- B.Çınar’a göre “*güvenlikle ilgili alanda bir devletin, kuruluşun diğer devlete, siyasi gruba, askeriye, hükümete ait bilgilerin toplaması, analiz edilmesi ve kullanılması*” (Yüksel 2012:11), Warner’e göre “*önceden bilmesi gereken konularda bilgilerin toplanması, hazırlanması ve uygulanabilir hale getirilmesi*”- Shulsky’e göre “*askeri ve ulusal güvenlik konularında farklı milletlerin rakiplerinin sırlarını toplaması ve bunları analiz etmesi*”- Minix ve Hawley’e göre “*karar vericilere bilgilerin doğru, güncel olarak ve zamanında ulaştırılması*” (Yılmaz, 2020) - Kent’e göre “*Bilgi, elde edilen bilgiyi üreten teşkilat ve bu teşkilat tarafından yürütülen faaliyetlerden oluşan üç farklı ve belirgin konuya temas etme*” (Ercan 2006:7), Özdağ’a göre “*elde edilen gizli bilgilerin kuruma veya ülke politikalarına etki etmeden önce analiz edilerek gerçek bilgiye ulaşma*”- Herman’ a göre “*gerekli bilgilerin gereksiz bilgilerden ayrıştırılması ile elde edilen veri*” (Abdurahmanlı 2018:33) Yörükoğlu’na göre “*kişilerin, kurumların herhangi bir konu hakkında bilgi toplaması anlamına gelse de teknik boyutta bir devletin güvenlik politikası için yurt içinde veya yurt dışında askeri, siyasi coğrafi, teknik ve bilimsel yöntemlerle toplanan bilgilerin analiz edilmesi, casusluk faaliyetlerinin yapılması*” Özdağ’a göre “*ulaşılabilen tüm kaynaklardan her türlü mekanizmanın kullanılmasıyla elde edilen bilgilerin ülkenin gerek ulusal ve gerekse uluslararası politikalarına zarar verilmesini önlemek amacıyla toplanması, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi süreci*” (Küçükıılmaz 2019:91), olarak tanımlanır.

Ayrıca İstihbaratı; bir devletin ulusal güvenliği ve dış politikası için karşı devletin ajanları ve diğer varlıkları hakkında ihtiyaç duyulan bilgilerin toplaması ve işleminden geçirilmesi için ya da yabancı varlıkları etkilemek için yapılan gizli devlet faaliyeti olarak tanımlayabiliriz (Ercan 2006:34).

Birçok farklı şekilde anlamlandırılan istihbarat zekânın kullanılması ile ilgili olup, problem çözmeye, çabuk öğrenme, pratik zeka ile plan yapma, akıl yürütme gibi zihinsel süreç olduğu kadar entelektüel kabiliyetlerin sergilendiği gelişmiş teknoloji ile desteklenen bir süreçtir (Darıcılı 2022:4).

Ülkemizde faaliyet gösteren Milli İstihbarat Teşkilatı “istihbaratı”; “ elde edilen ham bilgilerin işlenmesi sonucu elde edilen ürün veya bilgi” ve “ toplanan delillerin çeşitli ilmi tekniklerle değerlendirilip bir sonuç elde etme, kullanma faaliyeti”, (Durmuş 2006:26), “Milli İstihbaratı” ise; “devletin milli güvenlik politikasını yürütmek amacıyla askeri, sosyal, ekonomik, siyasi, biyografi, coğrafi, ilmi ve muhabereden oluşan sekiz ana konuda yurt içinde ve yurt dışında yapılan istihbarat faaliyetleri” olarak tanımlamıştır (Durmuş 2006:36).

Önemi

Eski çağlardan günümüze kadar insanlık tarafından elde edilmeye çalışılan istihbarat toplumlar ve devletlerin devamı için önemli olmuştur (Tırnovalı ve Kazan 2019:1599). Çin’den Orta Avrupa’ya kadar uzanan Moğol başarısı seferden önce ilgili bölgenin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal durumları hakkında tacirler, elçiler ve casuslar aracılığı ile bilgi edinmek, sefer öncesinde öncü birlik, kılavuz görevlendirmek ve ordu birimleri arasında iletişim ağları kurmak gibi istihbarat faaliyetleri ile sağlanmıştır (Delibalta 2021:789). İstihbaratın önemi gerek kendi tarihimizde Kazım Karabekir Paşa’nın “barışta ve harpte doğru haber almak, yanlış haber yaymak.” ve gerekse Napolyon’un “İnanın bana, savaşın sonuçları incelendiğinde topçunun, süvarinin, piyadenin kahramanlıkları, casusların şu göze görünmeyen lanetli ordusu yanında hiç kalır.” sözleriyle anlam kazanmıştır (Yüksel 2012:13). Coğrafi sınırların kaldırıldığı günümüzde devletlerin yeni politikalar dizayn etmeleri ve küresel risklerden kendilerini koruyabilmeleri ancak iyi bir istihbarat faaliyeti ile gerçekleşebilmektedir (Koca 2019:2190). Bu kadar önemli bir faaliyetin akademik anlamda incelenmesi II. Dünya Savaşı’nın sonlarına rastlamaktadır. Devletin güvenlik saiki ile yürüttüğü istihbarat ilgili kurumun hayati fonksiyonlarından birisidir (Akbaş, 2016). Şöyle ki ABD, İsrail ve Rusya ve gibi devletler; CIA (Central Intelligence Agency), MOSSAD (The Institute for Intelligence and Special Positions, FSB (Federal Security Service),) gibi devlet dışı aktörleri kullanarak birçok alanda bilgi toplamakla birlikte kendi çıkarlarına uygun politikaları uzun yıllardan beri planlamaktadırlar (Mangır ve Küçükçırılı 2019: 290). Süreç içinde istihbarat faaliyetleri gerek ağ teknolojilerinin yayılmasıyla ve gerekse teknolojik gelişmelere bağlı olarak sofistike hale gelmiştir (Darıcılı 2022:1). Hatta teknolojinin ulaştığı nokta değerlendirildiğinde gelişen teknik araçlar ve sistemlere paralel olarak istihbaratın, kapsama alanının ve kalitesinin yükselmesine sebep olmuştur (Akbaş, 2016).

İkinci dünya savaşının gidişatında ve sonrasında önemli bir yere sahip olan istihbarat özellikle liderler tarafından Soğuk savaş dönemine kadar sadece savaş dönemlerinde ihtiyaç duyulan bir unsur olarak görülmekteydi. Soğuk savaş döneminde değişen bu görüşün yerini barış da gerekliliği oldu yönünde değiştirmiştir (Bağcı 2016:24-25).

Devletler kendi güvenliklerine karşı gelebilecek tehdit ve riskleri en aza indirmek amacıyla bünyelerinde oluşturdukları istihbarat teşkilatları sayesinde önceden risk ve tehditler hakkında bilgi sahibi olurlar ve önem alırlar. Bunun sonucu olarak da devletler en önemli unsuru olan varlığını ve vatandaşlarının can-mal güvenliğini koruyabilirler (Akbaş 2016:11).

Tarihi

Taktiksel, operasyonel ve stratejik özelliklere sahip istihbarat belirli bir olgu karşısında onu anlamlandırabilme, planlama, politika üretme, karar verme, önleme gibi benzeri amaçlarla kendine özgü araçlarla bu bilgiyi analiz etme, değerlendirme ve eyleme dönüştürme faaliyetini (Delibalta 2021:796) çeşitli dönemlerde düşman hakkında bilgi alabilmek için bu tür farklı

yöntemler kullanılmıştır. Örneğin Moğollar esirlerden istifa ederken, bozkır orduları dil alma olarak bilinen istihbarat tekniği kullanmıştır (Delibalta 2021:795). Moğollar bu süreci geliştirerek zaman içerisinde at direği olarak tanımlanan ve haberci, at, yiyecek, içecek gibi ihtiyaçların kaşın anıldığı istasyonlardan oluşan bir çeşit iletişim ağı diyebileceğimiz yam isimli posta teşkilatına çevirerek genel bir uygulama haline getirmiştir (Delibalta 2021:796). Hatta Özgeday Han döneminde posta hizmetleri ile ilgili yasa çıkarılmış ve yapılan ıslahatlarla kurulmuş olan istihbarat teşkilatının halkın üzerindeki yükü azaltılmıştır (Delibalta 2021:797). Moğolların kurduğu hızlı haber iletim ve döneminin şartlarına göre üstün bu istihbarat mekanizması tarihteki askeri başarılarını doğrudan etkilemiştir (Delibalta 2021:799).

M.Ö 500’lerde istihbaratla ilgili ilk tanımlamaların yapıldığı hatta ilk istihbarat konulu yazılı eser olarak bilinen Çinli general ve filozof SunTzu tarafından kaleme alınan “*Savaş Sanatı*” adlı (Paralı 2017:4), eserde doktorluk mesleği ile casusluğu “*ilaç almayı-silahlı kuvvetlere saldırma, ameliyat yapmayı-düşman kentlerini kuşatma ve hastalıklara karşı dirençli olmayı-düşmanların planlarını ortaya çıkarma*” olarak karşılaştırarak istihbarat dünyasının ilk öğretmenlerinden birisi olmuştur (Ercan, 2006).

Propaganda aracı olarak misyonerlik faaliyetlerini sürdürebilmek amacıyla 532 de Bizans İmparatoru Justinyen’in ve yine silahlı din adamlarından oluşan Tapınak Şövalyeleri’nin istihbarat yapılanmalarının olduğu belirtilmektedir (Bağcı 2016:23).

Göktürklerin hızlı gelişmesinin oluşturduğu tehdit ve Batı ile Hindistan’ın gelirlerini almak amacıyla 570’de Çinliler başına sorumlu bakan atayarak istihbarat örgütü kurmuşlardır (Bağcı 2016:23). Bu örgütlerin görevlileri gittikleri boylardan elde ettiği bilgileri ülkelerine götüren din adamlarından oluşmakta olup istihbaratı etkin şekilde kullanmışlardır. Örneğin Topalar yapılan bu istihbarat faaliyetleri sonucunda topraklarını yitirmiş ve Çin kültürünü benimsemişlerdir (Çağlak 2022:14).

Eski Ahit’te Hz. Musa’nın bir komutan veya devlet adamı olarak 12 adamını Mısır dan Filistin’e yerleşik düzene geçebilmek için bilgi toplamak amacıyla gönderdiği ve “*Gidin görün ülke nasıl bir yer? Toprak çorak mı verimli mi?*” gibi sorular sorması istihbaratın unsurlarını içermektedir (Çağlak 2022:13-14). Yine İncil de bahsedilen ve Havva A.S’in kafasını karıştıran yılanın ajan olarak nitelendirilmesi aşikârdır (Dmeral, 2019:4).

Kuranı Kerimde geçen Nisa süresi 71. Ayette “Müminlerin düşmana karşı tedbir almaları”, Enfâl suresi 60. Ayette “*Müminlerin düşmana karşı kuvvet kazanılması*” ve “*Bir yere ayak basmaları ve düşmana karşı bir başarı elde etmeleri, ancak onların karşılığında kendilerine salih amel yazılması içindir.*” ayetinde emredildiği üzere devletin bekası için islam hukukunda istihbarat toplamaya vacip kılınmıştır (Dmeral 2019:34-35). Hz Muhammed ‘in İslamı’ı öğretecek öğretmen olarak görevlendirdiği Mus’ab b.Ümeyr Medine de ki Arap kabilelerinin çoğunun İslam’ı kabul ettiği hakkında bilgileri Hz Muhammed’e aktarması ileride yapılacak çalışmalara kolaylık sağlamıştır. Ayrıca Sabi’nin Rivayetine göre Hz. Muhammed Akabe Biatları yapılmadan önce “*Ey Ensar Topluluğu! Konuşun ve Kısa tutun. Üstümüzde gözler var*” sözleriyle Ensar’ı uarması, kervanları takip, iç ve dış emniyeti sağlamak amacıyla Serriyyeler(timler) oluşturması düşmanlardan gelecek zararlara karşı tedbirlerdir. Ayrıca Hz. Ömer dönemimde de Suriye, İran ve Mısır gibi uzak illerin valilerine “Berid” veya “Neccebe” adı verilen haberciler aracılığı ile haber gönderilmesi ve böylece diplomatlar arasında haberleşmenin sağlanmıştır (Bağcı 2016:23-24).

Sultan Alparslan, Nizamü’l-Mülk’ün telkinlerine rağmen istihbarata gerekli önemi vermemiş bunun sebebinin de casusların taraf değiştirebileceği ve onlara güvenileyeceğini gerekçe göstermiştir. Bunun yanı sıra Melikşah ülke içinde ve dışında olup bitenden haberdar olmak için istihbarata daha çok önem vermiştir (Çağlak 2022:19).

Batı dünyasında İtalyanların daimi elçilikler kurarak istihbarat toplamasını kurumsallaşan İngiliz Kraliyet Gizli Servisi takip etmiş daha sonra 18'inci yüzyılda Fransızlar ve bu süreci Almanya ve diğer batı ülkelerinin istihbarat teşkilatlarının kurulması takip etmiştir. Ancak ilk askeri istihbarat birimi Ruslara tarafından Kırım savaşından sonra ordularını modernleşme fikri kapsamında ortaya atılmıştır (Bağcı 2016:24).

Tarihimizde Hunlarla başlayan istihbarat faaliyetleri II. Abdülhamid zamanında teşkilatlanmaya Enver Paşa döneminde “Teşkilat-ı Mahsusa” çatısı altında toplanmıştır. Bu çatının dağılmasıyla Karakol Cemiyetinin kurulması takip etmiştir. Arşiv belgeleri ışığında Karakol Cemiyetinin üyeleri arasında örgüt içi yazışmalarda kod adlarla iletişim kurduğu hatta Mustafa Kemal Paşa'nın “Nuh Bey” takma adını kullandığını görmekteyiz (Kılınç 2021:1).

Gelişimi

İstihbarata yerleşen “*Tek bir rapor, rapor değildir*” sözünden yola çıkarak bilginin farklı ve bağımsız bir kaynaktan doğrulanması gerektiği düşüncesi birçok farklı istihbarat tekniklerinin kullanılmasına yol açmıştır (Çağlak 2022:3). Örneğin bir konu hakkında insani elde edilen istihbaratın yanı sıra internet, uydu, telefon, fotoğraf makinesi vb günümüzün teknolojik araçları ile de teknik istihbarat elde edilmektedir (Tırnovalı ve Kazan 2019:1599). Bunun yanı sıra insanoğlunun gelişime paralel yenilenen istihbarat faaliyetleri özellikle Soğuk Savaşın etkisiyle birlikte dış politikada da kullanılmaya başlamış ve stratejik istihbarat faaliyetlerine imkan tanımıştır (Ateş 2013:11).

İlkeleri

İyi bir istihbaratın devlet çıkarları söz konusu olduğu için devlet görevlilerince yerine getirilmesi, yabancılara odaklanması, bilginin üretilmesi ve dağıtılması, güvenilir kaynak olması gibi bazı ilkelerinin olması gerekir (Ercan 2006:34), İstihbaratı; önleyici saldırgan aktiviteler olarak nitelendirdiğimiz ve düşman istihbarat ve güvenlik personellerinden bilgi toplama, elde edilen bilgileri analiz etme ve yaptığı espionaj faaliyetleri ile düşman istihbarat birimini etkisiz hale getirme çalışmaları ile koruyucu güvenlik aktiviteleri olarak nitelendirdiğimiz ve bilgilerin gizlilik derecesine ayrılması, göreve başlayacak personele güvenlik soruşturmasının yapılması, ilgili bilgilerin güvenliği yerlerde saklanması gibi düşman istihbarat birimlerinin bilgi toplamasını engelleme faaliyet olmak üzere iki genel karakteristik yapıda inceleyebiliriz (Ercan 2006:23-24).

İstihbaratın Çeşitleri

a. Taktik ve Stratejik İstihbarat

Gerek taktik istihbaratı ve gerekse stratejik istihbarat uygulama alanları, sağlayacağı faydalar ve yöntemleri bakımından ayrılmaktadır (Beşe ve Seren 2011:141). Şöyle ki; Sınırlı ve kısa vadeli istihbarat çeşidi olan taktik istihbaratında buluşulacak kişinin geçmişi hakkında bilgi toplama faaliyeti yerine getirilirken bunun aksine bir ülkenin nükleer silah üretmesi gibi uzun vadeli planlamalara dayalı istihbarat türünde ise stratejik istihbarat faaliyetleri yerine getirilir (Koca 2019:2191).

Karşısındaki hedef veya düşmanın stratejilerini ve kapasitelerini öğrenmeye yönelik özellikle bir devletin askeri alanları, halkın demografik özellikleri, devleti ayakta tutan kaynakları araştırarak oluşturulan taktik istihbaratta (Abdurahmanlı 2018:42), çalışmaya konu olan sorunun kısa vadede gerçekleşmesi ve genellikle iç istihbarat çerçevesinde yürütülmesi beklenir (Ateş 2013:15).

Stratejik istihbaratta bir devlet milli hedeflerini elde edebilmek için siyasi, ekonomik, demografik, psiko-sosyal, kültürel, askeri, coğrafi, kültürel, teknolojik, bilimsel nitelikteki güç kaynaklarının toplanmasından oluşan “milli güç” unsurlarından birisi uzun vadeli çözümlerle

sunmak amacıyla stratejik değerler açısından özel araştırma yapılarak elde edilen analiz çalışmasıdır. Bu bağlamda stratejik istihbarata geçmişi anlama, güncel durumları anlayabilme ve geleceği tahmin edebilme imkanı sunan bilimsel bir görevi vardır (Beşe ve Seren 2011:132-34).

Bilgi toplamanın riskli olduğu (Abdurahmanlı 2018:42), ulusal güvenlik ve tehdit durumunda oluşturulacak askeri plan, politika ve operasyonların karar alıcılara sunulması (Ateş 2013:16), ülkenin iç güvenlik konularında daha etkin kullanılmasına (Gl, 2014:83), Savaşlar ve silahlı saldırılar hakkında önceden bilgi edinme, yeni teknolojinin getirdiği fırsat ve tehditler hakkında bilgi edinme, karşı istihbaratı etkilemek ve diplomatik müzakerelerle g kazanma gibi imknları elinde bulunduran stratejik istihbaratın amacı; ülkenin sahip olduğu manevi ve fiziksel tüm unsurları ifade eden imkn ve yeteneklerinden yine aynı ülkenin ulusal amaçlarını yerini getirirken sahip olamadığı manevi ve fiziksel tüm unsurları ifade eden zaaf ve eksiklikleri çıkarılmasıyla elde edilen o ülkenin olası politikasını tespit etmekle birlikte ülkenin genel durumunu, coğrafi ve topografik yapısını, askeri yapısını, insanların ve ulaşımı konu alan başlıkları içerir (Koca 2019:2192-93).

Devletin yürütme organlarındaki görevlileri daha sağlıklı bir politika üretmek ve karar verme aşamasına gelmeden istihbarat birimlerinden bilgi alır. şöyle ki bir ülkenin ileride karşılaşabileceği tehditleri ilgili stratejik istihbarat birimi araştırıp karar vermesi için yürütme organının tercihine sunar. Bu bağlamda gizlilik, örgütlenme, açıklık/anlaşılabilirlik, srekliyet, kesinlik gibi özelliklere sahip stratejik istihbaratı; ülkenin şimdiki ve gelecekteki siyasi, askeri, ekonomik alanlarında oluşabilecek olumsuzluklara karşı önleyici bilgi alması ve oluşabilecek tehditlere karşı bilgi toplaması olarak ereveleyebiliriz (Paralı 2017:13-15).

Bir bölgenin jeopolitik yapılanması ve jeostratejik konumu dikkate alınarak gerek dinsel gerek ahlaki ve gerekse ekonomik vb. (Beşe ve Seren 2011:142), geniş bir yelpazede kendisini gösteren stratejik istihbaratın doğru yapılması ülkelerin ulusal ve kamu politikaları için önem arz etmektedir (Paralı 2017:28). Burada dikkat etmemiz gereken önemli bir konu doğru istihbarat için özellikle istihbarat analizcilerinin kişisel siyasi gündemden ve analitik n yargılardan uzak durma, farklı düşünceleri dikkate alma, ilgili konu hakkında kısa ve öz bilgi verebilme ve müşterek sorumluluk gibi kurallara uyması gerekmesidir (Biçer 2017:445-47).

Sherman Kent'e göre stratejik istihbarat yedi farklı aşamadan oluşur; ilk aşama istihbaratçıların dikkatini çekecek sorunun ortaya çıkması, ikinci aşama bu sorunların hangi aşamalarının ülke menfaatine olduğunun tespit edilerek analiz ve hipotezler geliştirilmesi, nc aşama hipotezle ilgili bilginin toplanması, dördüncü aşama toplanan bilgiler ışığında hipotezlerin test edilmesi, beşinci aşama bilginin özüne ulaşabilmek için tekrar değerlendirilmesi, altıncı aşama başka hipotezlerin retilabileceği düşüncesiyle bilgilerin toplanması ve hipotezin doğruluğu-yanlışlığı hakkında çalışılması, yedinci aşama ise hipotez belirlenir (ağlak 2022:9).

b. Açık Kaynaklı/ Kapalı Kaynaklı İstihbarat

Kamuya açık olan ve toplanabilir özellikle dergilerden, gazetelerden, internetten ve iki kişi arasında paylaşılan her türlü bilgi istihbarat toplama yöntemlerinden en çok açık istihbarat yöntemiyle elde edilir (Abdurahmanlı 2018:34), kapalı istihbarat ise gizli görüşmelerle veya o kurumdaki casuslar vasıtasıyla elde edilen bilgilerin önceki bilgilerle benzerliğinin, bu bilginin kimin veya kimlerin yararına olacağı, bilginin kaynağının ve ortaya çıkış amacının işlemlere tabi tutularak analizden geçirilmesi ile oluşturulur (Abdurahmanlı 2018:38).

İstihbarat Toplama Metotları

İstihbarat faaliyetleri hakkında eğitim almış kişilerce çeşitli yöntemlerle elde edilen bilgilerin analizi ile İnsan istihbaratı, bireylerin ulaşımına açık her türlü bilgi, belge ile açık istihbarat ve

teknolojinin sunduğu imkânlarla elde edilen bilgilerin analizi ile teknik istihbarat metotları kullanılarak yürütülen faaliyetlerin temelinde ihtiyaç duyulan konularda bilgilere ulaşabilme süreci vardır (Kavsıracı 2020:408-9).

Çok geniş bir alanı kapsayan ve gizlilik içinde icra edilen istihbaratta özel ve gizli metotlarla bilgiler toplanır. Örneğin hedef kişi veya kuruluşun gizlilik prensiplerine uygun olarak bir sisteme bağlı olarak fiziksel takip edilmesi ve gözlem altında bulunması, hedef kişilerin veya grupların arasına angaje edilen bireyler vasıtasıyla bilgi toplanması, hedef alınan kişi ve kuruluşlar içerisine bilgi toplamak maksadıyla personel angaje edilmesi, ihtiyaç duyulan bilgilerin iletişim ve konuşma becerileri kullanılarak konuşma sırasında elde edilmesi, mülakat tekniği olarak bilinen karşılıklı konuşma yöntemi ile ihtiyaç duyulan bilgilerin elde edilmesi, bilgi sorgu yöntemi olarak bilinen ve kişilerin gözaltına alınması gibi hürriyetini kısıtlayıcı durumlarda sistematik sorulara bilgilerin elde edilmesi, teknik ve elektronik sistemlerle hedef kitlenin iletişim araçlarıyla istihbarat toplanması faaliyetidir (Akbaş 2016:17-18-19).

HUMINT

HUMINT (Human Intelligence), insana dayalı istihbarat toplama yöntemini ifade edilmektedir. HUMINT, doğrudan insan kaynaklarına başvurarak bilgi ve istihbarat elde ettiği bir istihbarat toplama disiplini. Antik dünyaya kadar uzanan bu yöntem II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerinde hemen hemen her devlet tarafından kullanılmıştır. İstihbarattan sorumlu bireyler yabancı bir devletin önemli bilgilerini kendi ülkelerine iletmek için o ülkenin amacını, kapasitesini, gücünü, eğilimlerini, taktiklerini, ekipmanlarını ve yeteneklerini öğrenmekten mesuldür (United States Army, 2016: 362). Bu süreçte sorgulama, kişilerarası iletişim, belge, gizli fotoğraf ve diğer materyallerden gerekli bilgiler toplanmaktadır. (NATO, 2008: 130; CIA, 2010). 1950'lerde geliştirilen yeni teknolojiler, özellikle hava ve uydu araçlarıyla veri toplamanın daha kolay hale gelmesine yol açmış ve zamanla insan temelli istihbarat yönteminin etkisi azalmıştır. Günümüzde istihbarat faaliyetlerinde teknik temeller daha etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Mangır ve Küçükırlı, 2019).

Kaynak kelimesi istihbarat disiplini geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsana dayalı istihbarat ise beşeri kaynaklara dayanmaktadır. İnsanlarla kurulan etkileşim sonucunda elde edilen bilgilerin toplanması hedeflenmektedir. Bilgi toplayan kişiler istihbarat teşkilatlarının kendi kadrolu personelleri olabileceği gibi ihtiyaç doğrultusunda ajanlar, muhbirler, mutemetler, gizli itirafçılar gibi farklı statülerdeki bilgi kaynakları da olabilmektedir (Kavsıracı 2020:709). İnsan Kaynaklı İstihbarat faaliyetlerinde yer alan bu kişileri dört grup altında toplanabilmektedir. Bunlar: Ajanlar, Mutemetler, Muhbirler ve “case officer1” olarak bilinen Teşkilat kadrosunda görev yapanlardır. Ajanlar bilindiği üzere farklı kimlik ya da mesleklere sahip olabilecekleri gibi Teşkilat kadrosunda yer alan kişiler tarafından yönetilirler. Mutemetler, bir konu hakkında derinlemesine bilgiye ihtiyaç duyulduğunda başvuru alanında uzman kişilerdir (Acar ve Urhal 2007:228). Muhbirler ise zaman zaman bilgiyi aldıkça ileten kişilerdir (Acar ve Urhal 2007:229) Teşkilat kadrosunda görev alanlar, devletin istihbarat bölümünün kadrolu çalışanlarıdır. Acar ve Urhal, (2007)'e göre bu kişiler yaşadıkları ülkelerdeki diğer memurlar gibi memuriyet kanunlarına tabidirler. Buradan yola çıkılarak son zamanlarda teknik ve açık tabanlı istihbarat teknikleri kullanılsa da insan merkezli istihbarat hala önemini devam ettirmektedir (Kasıracı ve Demirbaş 2020:54).

İstihbaratın başarılı olmasındaki en önemli nokta “insan”dır. İnisiyatif alabilen, algı yönetebilen, bilginin kaynağıyla, olaylarla doğrudan etkileşim halinde bulunabilen, yeteneklerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilen ve HUMINT kavramının merkezinde bulunan yine insandır. Aslında insanı temel istihbarat kaynağı olarak belirleyen yapıya “Espiyonaj” denir. Diğer bir deyişle casuslar karşı devletlere ya da karar alma merkezlerine

sızarak eksik ve zayıf yönlerini tespit etmek için bir dizi istihbarat stratejisi geliştirmektedirler (Özalp ve Asker 2017:4).

Geçmişten günümüze devletlerin güvenlikleri için istihbarat büyük önem arz etmektedir. Son yıllarda ise istihbarat tekniklerine ve faaliyetlerine ülkeler bütçe ayırmaktadırlar. İstihbaratın temelini bilgi toplama oluşturmaktadır. Bu kapsamda insana dayalı istihbarat, teknik istihbarat ve açık kaynaklı istihbarat olmak üzere üç farklı istihbarat toplama yöntemleri bulunmaktadır. Kavısracı (2020), teknoloji tabanlı araç ve gereçler kullanılarak gerçekleştirilen bilgi toplama metodu açık kaynaklardır. %75 ile %90 arası bilgiye bu kaynaklardan ulaşıldığından istihbarat faaliyetlerinin en önemli kaynağını oluşturmaktadır.

İstihbarat toplama faaliyeti “istihbarat döngüsü” (intelligence cycle) planlama ve yönetim, toplama, değerlendirme, analiz ile dağıtım aşamalarını içeren bir döngüsel süreçtir. Bu süreç, bilgilerin toplanması ve işlenerek kullanılabilir hale getirilmesi için bir çerçeve sağlamaktadır. Uygun hale getirildiğinde ilgili makamlara ulaştırılarak tekrardan “planlama ve yönetim” aşamasına gelir.

Şekil 2: İstihbarat Döngüsü

Kaynak: (Akman 2019:34)

Literatür incelendiğinde istihbarat faaliyetleri genellikle çarklara benzetilmiştir. Bu bize aslında istihbaratın döngüsel, kesintisiz bir eylem olduğunu göstermektedir. Berk (2022) ise istihbarat çarkını “bir süreç ve sistem” olarak tanımlamaktadır. Ateş (2013: 9)’a göre istihbarat çarkı dört evreden oluşmaktadır:

- İstihbarat gereksinimleri birinci evrede belirlenir.
- İkinci evrede ilgili birimler tarafından belirlenen gereksinimlere uygun bilgiler toplanarak değerlendirme sürecine tabi tutulur.
- Üçüncü evreye gelindiğinde bu bilgiler çözümlenerek istihbarat bilgileri elde edilir.
- Son evrede ise istihbarat niteliği taşıyan bilgi belirlenen makamlara iletilir. Bu makamların yeni istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi ile de süreç tekrardan başlar.

İstihbaratı genel olarak çeşitli teknikler kullanılarak farklı kaynaklardan toplanan bilgilerin sınıflandırılıp karşılaştırılarak analiz edildiği ortaya çıkan bilgilerin milli çıkarlar doğrultusunda kullanıldığı bir süreç olarak ifade edebiliriz. Kendine özgün metodolojisi, dili, teknikleri,

doktrinleri ve kuramları ile günümüzde istihbarat kendine ait bir yapıya sahip olmuştur (Ateş 2013:9).

İstihbarat döngüsünün ikincisi "toplama" aşaması, aslında istihbarat toplama disiplinlerinin uygulama alanını oluşturmaktadır. Bu toplama disiplinlerinden hangisine öncelik verileceği ya da daha fazla kullanılacağı, ele alınan vakanın doğasına ve koşullarına, dönemin şartlarına, teknolojik imkanlarına göre belirlenmektedir. İstihbarat edinme yöntemlerinden INSIST (insan istihbaratı) tarihsel süreçte en çok kullanılan bir yöntem olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde bilim ve teknolojinin hızla gelişmesiyle istihbarat toplama disiplinlerine yenileri eklenmektedir (Akman 2019:34). Özellikle sosyal ağların yaygınlaşması, hareketliliğin artması, algılayıcı ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi elde edilen verilerin hızını, çeşitliliğini ve miktarını önemli derecede arttırmıştır (Savaş ve Topaloğlu 2016).

İstihbarat Toplama/ Edinme Disiplinleri

İstihbarat faaliyetleri sırasında kullanılan farklı yöntem ve teknikleri kapsamaktadır. Tüm istihbarat edinme disiplinlerinin bir arada kullanılarak çoklu kaynaklardan ve yöntemlerden beslenen ortak bir model olarak tezahür etmesi istihbaratın etkin olması açısından önem arz etmektedir.

Şekil 3: İstihbarat Toplama / Edinme Disiplinleri

İSTİHBARAT EDİNME DİSİPLİNLERİ	
İNSİST	İnsan İstihbaratı
AKİST	Açık Kaynak İstihbaratı
SİBİST	Siber İstihbarat
GÖRİST	Görüntüleme İstihbaratı
COMİST	Coğrafi Mekânsal İstihbarat
SİNYİST	Sinyal İstihbaratı
İLİST	İletişim İstihbaratı
ELİST	Elektronik İstihbarat
YATSİST	Yabancı Teçhizat Sinyalleri İstihbaratı
TELİST	Telemetre İstihbaratı
ÖLÇİST	Ölçü ve İşaret İstihbaratı
TEKİST	Teknik İstihbarat
TİPİST	Tıbbi İstihbarat
BİYOİST	Biyometrik İstihbarat
MALİST	Mali İstihbarat

Kaynak: (Akman 2019:35)

1. İNSİST (İnsan İstihbaratı)

Kaynak olarak insanın merkezde olduğu bilgi toplama sürecidir. İstihbarat eğitimi almış profesyonel kişiler, karşı sisteme ait olanakları, düşünceleri, alt yapısı hakkında işitsel ve görsel yollarla bilgilerin toplanıp analiz edilmesidir (Kavsıracı 2020:709).

2. GÖRİST (Görüntüleme İstihbaratı)

Hava ve uzay araçları, uydu görüntüleme sistemleri veya diğer görüntüleme teknolojileri kullanılarak görsel verilerin toplanıp işlendiği bir disiplindir. Bu yöntemle fotoğrafların, videoların, filmlerin analizi yapılarak bilgiyi elde etmek amaçlanmaktadır. Genellikle U-2 gibi uçaklara film sistemleri, kameralar, elektro-optik sistemler monte edilerek toplanan görüntüler, elektronik iletişim linkleri sayesinde yer istasyonlarına aktarılmaktadır (Bağcı 2016:46).

3. SİNYİST (Sinyal İstihbaratı)

Bu istihbarat disiplininde elektromanyetik spektrum üzerindeki sinyallerin toplanması, analizi ve yorumlanması önemli bir rol oynamaktadır. Frekans, genlik ve faz bileşenlerinden oluşan sinyal istihbaratı bilginin iki nokta arasında iletilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Sayısal ve Analog olmak üzere iki çeşit sinyal iletişimi bulunmaktadır. Günümüzde daha çok tercih edilen sayısal iletişimde veriler sayısal kodlara dönüştürülerek aktarılmaktadır (Bağcı 2016:46). Analog iletişim ise kesintisiz ve sürekli olarak genliği değişen sinyallerle yapılan iletişimidir.

USMC (2018) sinyal istihbaratını elektronik ve iletişim istihbaratı olarak ikiye ayırmıştır. Kısa mesajlar, telefon konuşmaları, çevrimiçi görüşmeler ve etkileşimler dâhil olmak üzere kurumların veya kişilerin iletişimi sayesinde toplanan bilgi edinme yöntemidir. Burada bilgiler teknik detaylar, frekanslar dikkate alınarak toplanmaktadır.

İletişimde dolaylı olarak var olan bilgileri, radar sistemler ya da yayılan frekanslar yoluyla toplayan bir disiplindir. İhtiyaç olduğunda erken uyarı sağlamak için kullanılmaktadır. Ülkeler, yabancı füzeler ve uzay araçları gibi pek çok bilgi elde ederek kendi ülkelerini savunmayı başarmışlardır (Mangır ve Küçükırlı, 2019).

4. COMİST (Coğrafi Mekânsal İstihbarat)

Coğrafi verilerden yola çıkarak olayların, amaca hizmet eden hedeflerin, alanların anlaşılmasına ve değerlendirilmesine odaklanan bir disiplindir. Haritalar, uydu görüntüleri, hava fotoğrafları, coğrafi bilgi sistemleri (GIS) ve diğer coğrafi veri kaynakları aracılığıyla bilgiler toplanıp analiz edilmektedir.

5. SİBİST (Siber İstihbarat)

Siber istihbarat, siber saldırılarının önlenmesi, tehditlerin belirlenmesi ve güvenlik açıklarının tespit edilmesi amacıyla internet, dijital iletişim kanalları, bilgisayar ağları gibi siber ortamları hedef alan bir disiplindir.

6. ÖLÇİST (Ölçüm ve İz- İşaret İstihbaratı)

Clark'a göre hedeflerin özgün yapılarını ve fiziki özelliklerini ortaya çıkarmak, kimliklerini tanımlayıp saptamak veya yerlerini tespit etmek için teknolojiden yararlanan istihbarat edinme metodudur.

7. TEKİST (Teknik İstihbarat)

Son yıllarda iletişim ve bilgi teknolojilerine olan yönelim artmaktadır. Karar vericiler de kendi ülkelerinin güvenliğini korumak ve güçlerini arttırmak amacıyla istihbarat alanına son derece önem vermeye başlamış özellikle de teknoloji tabanlı teknik sistemlere, araçlara yatırım yapmaktadırlar. Elektronik sistemler, bilgisayarlar, termal izleme sistemleri, akustik izleme sistemleri, kablosuz- kablolu ağ sistemlerini bilgiye erişmek amacıyla iç ve dış istihbarat örgütleri kullanmaktadır.

8. AKİST (Açık Kaynak İstihbaratı)

Bağcı (2016) açık kaynak istihbaratını kısaca, gizlilik ilkesi olmadan medya, internet, TV, gazete, radyo, dergi, bildiri gibi yayınlarda yer alan herkesin öğrenmesine açık olan bilgilerin istihbarat amaçlı elde edilmesi yöntemi olarak açıklamıştır. Açık kaynaklı istihbarat, terörizmle mücadele, suç soruşturmaları, finansal analiz, pazar araştırmaları, rekabet analizi gibi birçok alanda kullanılmaktadır.

İstihbarat edinme yöntemleri içerisinde yer alan "aşk tuzağı" kavramı, çekici bir kadınla "tesadüf eseri" buluşup tanışma ortamı oluşturularak "kompromat" denilen, kişileri yüz kızartıcı bir duruma sürükleyerek ilerleyen zamanda koz olarak kullanmak amacıyla uygulanmaktadır. Çin Devlet Güvenliği büroları tarafından yapılan örnekleri bulunmaktadır. Örneğin Pekin

Bürosu- Rusya, Şangay Bürosu- ABD, Tianjin Bürosu ise Japonya ve Kore'yi ele almaktadır (Gardner 2023).

İstihbaratın Yapısı

Uluslararası sistemde incelendiğinde her devletin istihbarat çarkı farklıdır ancak genel olarak istihbarat toplama sistemleri İç ve Dış İstihbarat olarak iki şekilde yapılmaktadır (Abdurahmanlı 2018:38).

İç İstihbarat: her devletin kendi sınırlarını, güvenliğini koruması amacıyla ülke içinde var olan asayişsizliği ve eylemleri öğrenmeye çalışarak bu doğrultuda önleyici birtakım tedbirler almaya yönelik faaliyetlerdir (Abdurahmanlı 2018). Bu bağlamda rejimi değiştirme, yönetim şeklini bozma, hükümete karşı güveni sarsma, milletin dil, din, ırk, mezhep, tarikat gibi farklılıklarını kullanarak bölücülük etme gibi faaliyetleri tespit ederek engel olma ve casusluk ile mücadeleyi etme olarak genişletebiliriz (Atılır 2018:11). Ayrıca ülkede elde edilen haksız kazanımların engellenmesi de iç istihbaratın görevleri arasındadır (Paralı 2017:6).

Dış İstihbarat: Yabancı devletlerde nelerin planlandığını hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiğini öğrenmek ve bu durumlara karşı önleyici hedefler belirlemek amacıyla yapılmaktadır (Abdurahmanlı 2018:39). Aslında ülke sınırları dışında devletin ve milletin güvenliğini, bekasını sekteye uğratabilecek oluşumlar hakkında bilgi edinip engellemek amacıyla yürütülen çalışmalardır. Psikolojik hareket, casusluk, sabotaj, propaganda eylemlerini kapsamaktadır (Atılır 2018:11-12). Devletin karar vericilerinin dış işlerde nasıl etki oluşturmak istediği dış istihbarat için önem arz etmektedir (Paralı 2017:9) Bu bağlamda dünya genelindeki durumları da dikkate alarak bir devletin, etkili olmak istedikleri bölgelerde askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik olayları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak dış istihbaratın güçlü ve çok yönlü olduğunu göstermektedir. Ancak muhteva bakımından tek bir noktaya odaklanmaktadır.

İstihbarat Teşkilatlarının Hedeflerine Göre Türleri

Geçmiş yıllarda sadece devlet veya güvenlik odaklı olan faaliyetler, şimdi siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel alanlarında da faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Buradan yola çıkarak istihbarat faaliyetlerinin alanlarının genişleyip ve geliştiği görülmektedir. Bu süreçte gelişen bilimsel ve teknolojik altyapı aynı zamanda yeni istihbarat türlerini ve tekniklerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu gelişmeler göz önüne alındığında istihbarat kavramı ölçeklerine, alanlarına ve tekniklerine göre sınıflandırılmaktadır (Ateş 2013:9-10).

İç ve dış istihbaratın faaliyet alanlarını Siyasi, Askeri, Teknolojik, Ekonomik, Stratejik ve Sosyo/Kültürel İstihbarat olarak genel bir çerçevede inceleyebilmekteyiz (Atılır 2018:11-12). İstihbarat teşkilatlarının hedefleri ve türleri devlet bazlı olarak değişkenlik göstermesine rağmen nihai ortak hedefler de bulunmaktadır. Çalışmada yer verdiğimiz istihbarat türleri her ülkenin istihbaratının ana bileşenini oluşturmaktadır.

Askeri istihbarat: Bir devletin savaş yeteneklerini, askeri kapasitelerini, yabancı ordular üzerindeki kara, hava ve deniz hareket bölgelerini, kitle imha silahları, uzak menzilli füze sistemleri gibi arazi ve iklim koşullarını da kapsayan diğer istihbarat türlerine göre spesifik ve dar alanda taktiksel faaliyetlerdir (Abdurahmanlı, 2018; Ateş, 2013).

Biyografik istihbarat: Biyografik İstihbarat bir devletin siyasi, ekonomik, kültürel alanda var olan liderlerinin hakkında yürütülen istihbarat faaliyetleridir. Özellikle de siyasi liderler hakkında yürütülen araştırmalar diğer önemli şahsiyetlere karar alma mekanizması hakkında politik avantaj ve öngörü sağlamaktadır (Ateş 2013:12). Bu kişilerin kişisel özelliklerinden, ailevi yaşam tarzına, eğitim durumu, ideolojik yapısı, zaafı, eğilimleri, güçlü- zayıf yönleri gibi (Atılır 2018:20) konular hakkında uzun zaman süren araştırmalar sonucunda elde edilen

veriler ve parçalar birleştirilerek bir neticeye varılan bir istihbarat türüdür (Abdurahmanlı 2018:43-61).

Ekonomik istihbarat: Araştırılmaya başlanan ülke, şirket, örgüt gibi kurumların ekonomik yapısı, özellikleri, faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmak, yaptıkları yatırımları incelemek ve elde edilen verilerden yola çıkarak strateji geliştirmek ekonomik istihbaratın çalışmalarıdır (Atılır 2018:17).

Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat: Genellikle enstitülerin, araştırma merkezlerinin, üniversitelerin bünyesinde gerçekleştirilen AR-GE faaliyetleri ile bilimsel-teknik kapasitenin tespit edildiği faaliyetlerdir (Abdurahmanlı 2018:43-61). Diğer devletlerin ya da kişilerin neler düşündüğünün, planlarının bilinmesi istihbarat açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Echelon sistemi yazılımlara ve programlara neredeyse tüm dillerde kullanılan terörizm, kara para aklama, uyuşturucu kaçakçılığı, ekonomi ve siyasi casusluğu, siyasal kelimeler ve terimler Echelon arşivlerinde kayıtlıdır. İletişim sürecinde bu kelime ve kavramlar izlenerek ses renkleri analizi yapılarak tespitler yapılmaktadır (Atılır 2018).

Ulaşım ve İletişim İstihbaratı: Düşman ülkenin veya hedef alınan tarafın iletişim ağını ve iletişim içeriklerini, yolculuk rotalarını, seyahat zamanlamalarını, kullanılan araçları analiz ederek düşman hareketlerini tahmin etmek, konumlarını belirlemek, strateji geliştirmek amacıyla ulaşım altyapılarına ve iletişim tesislerine yönelik yapılan bilgi toplama faaliyetidir (Abdurahmanlı 2018).

Coğrafya İstihbaratı: Hedef ülkenin madenleri, doğalgaz ve petrol hatları, üretim merkezleri, ulaşım yolları, ilaç depoları, sosyal-kültürel merkezleri gibi alanların önceden araştırılması (Abdurahmanlı 2018) ve bir savaş durumunda ülkenin iklim koşullarının, zor ve kolay bölgelerinin tespit edilmesine yönelik çalışmalarıdır.

Siyasi İstihbarat: Karşı ülkenin siyasi ve politik yapısını, devlet sistematığının nasıl işlendiği hakkında veri toplanan istihbarat türüdür (Abdurahmanlı 2018). Bu istihbarat türünün önemi elde edilen bilgiler ışığında o ülkenin lehine ve aleyhine siyaset geliştirmenin mümkün olmasıdır.

Sosyolojik istihbarat: Ele alınan toplumun nüfus yapısı, eğitim düzeyi, din, sağlık ve sosyal güvenlik sistemi gibi (Ateş 2013) özellikleri hakkında elde edilen bilgilerin toplanmasıdır (Abdurahmanlı 2018).

Sosyo/Kültürel İstihbarat: Belirli bir bölge, toplum veya hedef kitlenin sosyal ve kültürel dinamiklerini anlamak ve değerlendirmek, insan davranışlarını, sosyal yapıları, kültürel normları, siyasi eğilimleri, toplumsal hareketleri ve diğer sosyal ve kültürel faktörlerin analizini içermektedir. Atılır (2018) bu süreci nüfus ve etnik gruplar, sosyal yapılar, medya ve diğer basın organları, eğitim ve öğretim sistemleri, dini yapı, sosyal güvenlik yapıları, sosyo/kültürel özellikler, zihniyet analizi olmak üzere sekiz temel alana ayırmıştır.

Siber İstihbarat: Teknolojik cihazlarla yapılan bilgisayar sistemlerine, enerji santralleri, bankacılık, kamu hizmetleri gibi kritik alanlara yönelik saldırıları kapsamaktadır (Karasoy 2022). Siber tehdit istihbaratı, bir tehdit unsurunun hedeflerini, amaçlarını, saldırı davranışlarını anlamak için toplanan ve analiz edilen verilerden oluşmaktadır (Baker 2021). Bu istihbarat, devletin kolluk kuvvetlerinin daha iyi kararlar almasına yardımcı olur, siber güvenlik paydaşlarını güçlendirir ve tehdit aktörlerinin karar verme sürecini anlamayı sağlar. Böylelikle ortaya çıkabilecek siber saldırıları önleme, tespit etme, hızlı ve doğru eyleme geçmek için önem arz etmektedir. Devletler siber saldırıların ne zaman, nerede, nasıl gerçekleşeceği ile ilgili hızlı cevap aldığı anda kendisini savunmak için önemli bir fırsat kazanmış olmaktadır (Crest 2019). Günümüzde kuruluşlar için siber tehdit istihbaratına sahip olmak güvenlik bileşenleri içerisinde önemli bir konuma gelmiştir (Wilson 2015:9).

Uydu ile İstihbarat: Uydular, üzerinden geçtiği ülkenin yüksek çözünürlüklü görüntüsünü aldıktan sonra alanında uzman analistler içerikleri hassas bir şekilde incelemekte ve çıkarımlarda bulunarak operasyonel faaliyetlerde strateji ve taktik geliştirmektedirler. Bu uydular karşı ülkenin askeri üslerini ve hareketliliklerini, yer üstü ve yer altı kaynaklarını görebildikleri gibi elektronik keşif yaparak radyo ve telsiz sinyallerini dinleyebilmektedir.

Espiyonaj

Uydular teknolojik olarak gelişmiş araçlar olsa da bazı noktalarda insana ihtiyaç duyulmaktadır. Gizli bir evrakın okunması, konuşulanların dinlenmesi, bireylerin özel hayatlarının ses ve görüntü kayıtlarının alınması gerekmektedir. Teknoloji istihbarat edinme metotlarında değişiklik oluştursa da geleneksel espionaj devam etmiş, kamera ve mikrofonla gezen ajanların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır (Dinç 2021:3).

Espiyonaj, casusluk yaparak bilgi toplama faaliyetlerinin genel adıdır. Espiyonaj çalışmaları 1648 Westphalia Anlaşması sonrasında Avrupa'da devletlerin birbirlerine yönelik olarak düzenli ve planlı espionaj faaliyetleri yürütmeleri sonucu doğal bir şekilde ortaya çıkmıştır. Modern istihbarat çalışmaları ise Rönesans döneminde İtalya'da başlamıştır. İlk kez Venedik iş adamlarını, Vatikan ise din adamlarını ajan olarak kullanmıştır (Dinç 2021:3). Espiyonaj faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla diğer ülkelere gönderilen temsilcilerin ya da büyükelçilerin değerlendirmeleri önem arz etmektedir (Darıcılı 2022). Bu kapsamda espionaj, istihbarat kurumunun yabancı bir devletin, şirketin, örgütün veya devlet dışı bir aktörün mahrem bilgilerini toplama yöntemi olarak açıklanabilir. Kontrespiyonaj devletin güvenliği bakımından hayati önem taşıyan (Ateş 2013:17) bir ülkeye karşı diğer örgütler, kurumlar ya da bireyler tarafından gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerini engellemeye, bertaraf etmeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalardır.

Türkler casusluk etkinliklerine tarihte ilk kez Hunlar zamanında başlamıştır. Çinliler bu dönemde entrika ve oyunlar kurarak Türk topraklarına casuslar göndermişlerdir. Buna karşılık olarak Hunlar da seyyahlar ve yabancı tüccarlar aracılığıyla Çinlilerin gizli bilgilerini öğrenmişlerdir. İlk olarak espionaj görevlileri Türkler yerleşik hayata geçtikten sonra rastlanmaktadır.

Türkler arasında o dönemde kullanılan casus kelimesinin kökeni “çaşı” kelimesi “gizlemek, gizli bir şeyi söyleyen” anlamlarına gelmektedir. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de devletin bekasını sarsmaya çalışan casuslar bulunmaktaydı. Casusluk yaptıkları tespit edilen devlet adamları ve askerler hemen idam edilirdi. Davranışlarından şüphe edilen yabancı temsilciler belirli bir müddet kalması için devletin uzak bir bölgesine gönderilir ya da hapse atırdı. Buradan yola çıkılarak elçilerin de casusluk yaptıkları görülmektedir (Bağcı 2016:25-26).

Nizâmü'l-mülk'ün kaleme aldığı Siyâsetnâme'sinde istihbarat kavramıyla ilgili şunları söylemektedir:

“Bu iş çok nazik ve çok üstün bir iştir. İstihbarat hakkında şüphe bulunmayan kimselerin eline, diline ve kalemine bırakılmalıdır. Zira memleketin salaha kavuşması ve fesada uğraması onlara bağlıdır”.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu yönetiminde iken Vezir Nizâmü'l-mülk istihbarat hakkında şu cümleleri kurmuştur:

“Her tarafa tacir, seyyah, sufi, ilaç satan ziy kıyafetinde casuslar gitmeli ve ne işitirlerse haber getirmelidirler. Çok vakit olur ki, valiler, mukataa erbabı, memurin ve umera isyan ve

muhalefete meyleder ve padişah hakkında fenalık ister ve sufi fikirde bulunur. Casus gelip haber verince heman padişah atına biner ve askerini sevk eder”.

Gizli Dinleme: Eskiden daha zor şartlarda yapılıyor olsa da günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte birkaç dakika içinde gizli dinleme faaliyetleri yapılmaktadır. Gezin, iş adamı, postacı, polis, askeri personel veya oda görevlisi gibi rollere bürünerek elçiliklere, resmi dairelere, evlere, otel odalarına giren ajanlar, hedefleriyle ilgili ses ve görüntü kaydı alarak dinleme yapmaktadırlar.

Siber Espiyonaj Toplama ve Veri Madenciliği: Hızla gelişen ve değişen dünyada devletlerin de örtülü siber istihbarat operasyonları süratle gelişim göstermektedir. Devletlerin günlük faaliyetlerinin birçoğunun ağ teknolojileri üzerinden devam ettirilmesi klasik espiyonajla birlikte bilişim temelli espiyonaj hareketlerini arttırmıştır. Bununla birlikte devletlerin siber uzaydaki rekabet süreçlerinin derinleşmesi başka devletler tarafından karşılanabilecek yüksek bütçeler, sofistike yazılımlar ve uzman personeller aracılığıyla yeni planlar yapılmasına yol açmıştır (Darıcı 2020:7). İstihbarat sonucu oluşan datalardan sonra yapılan dezenformasyon çalışmalarının başarısı, birden fazla kişiyle birlik olarak ifade edilen yalanların şiddetinin artırılması ile gerçekleşmektedir (Dinç 2021).

İnternet, sosyal medya sadece bilgi ve veri kaynağı değil, aynı zamanda çok kapsamlı sosyal etkileşim sağlayan, gündemleri belirleyen, yol haritası çizen bir güç haline gelmiştir. Bu bakımdan dijital ortamın her safhasında müdahale ve mukabelede bulunmak önemlidir. Türkiye’de bütün kurumlarda yeniden yapılanmaya gidilerek bilişim teknolojisi altyapısı güçlendirilmeli ve tamamen dijital temelli bir departmanı olmalıdır.

Ülkemizde var olan bir çatı altında toplanan istihbarat kurumları başında MİT gelmektedir. MİT ile birlikte çalışmalar yürüten Emniyet Genel Müdürlüğü, İstihbarat Dairesi Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı bünyelerinde istihbarat yapılanmaları bulundurmaktadır (Akbaş 2016:28).

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)

MİT’in temel amacı; Ülkemize içten ve dıştan yöneltilen tehditler veya saldırılar karşısında 2937 sayılı Kanun’a bağlı kalarak milli güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmak bunun sonucunda elde edilen verileri gerekli makamlara ve kuruluşlara ulaştırmaktır. Dünyadaki kriz bölgelerinin ülkemize yakın coğrafyalarda yoğunlaşmasından dolayı Türkiye’nin dış tehditlere maruz kalması bu nedenle de teknik ve siber altyapının geliştirilmesi zorunluluk haline gelmiştir (Bağcı 2016). MİT’in temel görevi yurt içi ve yurt dışı faaliyetleri gerçekleştirerek istihbarat toplamasıdır. Ayrıca T.C. adına insan, teknik ve karşı (kontrespiyonaj) istihbarat çalışmalarını koordine etmektedir.

MİT’in genel kolluk yetkileri yoktur gerektiğinde güvenlik kolluklarından yardım alır ancak kontra-espiyonaj durumunda MİT personeli istisnai olarak genel kolluğa tanınan yetkileri ve hakları kullanabilmektedir (Akbaş 2016:24-25). Devletin diğer kamu kuruluşları, bakanlıkları, kendi sorumlulukları içerisinde yer alan ve MİT tarafından istenen özellikle de milli güvenliğe dayanan istihbaratı ve haberleri ivedilikle MİT’e ulaştırmakla sorumludurlar (Ateş 2013:34-35).

İstihbarat çalışmaları iç ve dış denetim olmak üzere iki temel unsur olarak denetlenmektedir. Faaliyetlerin yasalara uygun olarak yerine getirilip getirilmediği, kaynakların ekonomik ve verimli olarak kullanıldığı, çalışanların özlük haklarıyla ilgili denetleme şekli iç denetimdir. İstihbarat görevlilerinin eksik veya yanlış alanlarda çalışma yapabilme ihtimallerinden dolayı

dış denetim uygulanmaktadır. 2014 yılında yapılan Anayasa değişikliği ve 6532 Sayılı Kanun ile TBMM tarafından ilk kez MİT'in denetlenebilmesi sağlanmıştır.

Ülkemizde politik ve stratejik istihbarat üreten ve uygulamaya döken kurumlar bir çatı altında toplanmışlardır. Bu kurumlardan elde edilen taktik istihbaratlar ve analizler sonucunda üretilen stratejik istihbaratlar devletin politikasında karar vericiler tarafından onaylandıktan sonra yer almaktadır. Milli Güvenlik Kurulu, devletin milli güvenlik siyasetini belirlemek, uygulamak ve koordine etmek için kararlar almaktadır. Bu kurul, milli güvenlik politikalarını tespit etmek ve uygulamak için milli hedeflerin belirlenmesi ve milli planların gerçekleştirilmesi için tedbirler almaktadır. Ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelerini takip eder ve devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve toplumun huzur ve güvenliği için tespitler yapar. Yurt içi ve yurt dışında devlete yönelik tehditlere karşı mücadele eder, stratejiler ve temel prensiplerle birlikte planlama ve uygulama hizmetleri konusunda görüşler bildirir. Ayrıca, olağanüstü durumlarda sıkıyönetim, seferberlik ve savaş ilanı gibi kararları da değerlendirir. Milli Güvenlik Kurulu, devletin milli güvenliği ve temel dinamiklerine yönelik tehditlere karşı hareket eder ve ulusal güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunur (Ateş 2013:40-41).

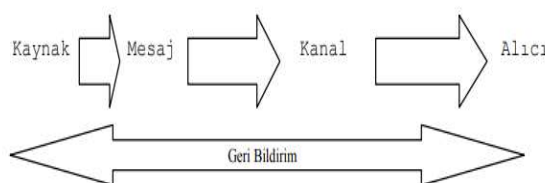
İLETİŞİM

İletişim (communication) Latince bir kelime olan “communis” yani ortak kelime kökünden türetilmiştir. Farklı tanımları olmakla birlikte “duygu, düşünce, bilgi ve tutumların ortak semboller aracılığıyla bireyler veya gruplar arasında değiş-tokuş edildiği bir süreçtir” şeklinde tanımlanabilir. İletişim, “kaynak, alıcı ve mesaj” olmak üzere üç öğeden oluşmaktadır (Durmuş, 2006: 85). “İki birim arasında birbirleriyle ilişkili mesaj alışverişidir” ifadesiyle iletişimin en sade tanımını Cüceloğlu yapmıştır.

İletişim kavramı incelendiğinde ses, yazı, resim veya sözel olmayan etkileşimlerin aracı olarak kullanıldığı bir eylemdir. Farklı araçların birlikte ve uyumlu bir şekilde kullanılmasıyla iyi bir iletişim açığa çıkmaktadır (Çalışkan ve Yeşil 2005). Doğrudan ya da dolaylı iletişim becerileri geliştirmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Konuşarak, yazı yazarak, yaparak kendini ifade etme doğrudan kurulan iletişim, jest ve mimikler, vücut dili, konuşma kalıbı gibi ifade yolları ise dolaylı iletişime girmektedir (Bender 2005). Bireylerin iletişim becerileri, bu iki iletişim metodunun etkili kullanılmasıyla doğrudan ilişkili olmaktadır (Öztürk Yılmaztekin 2015).

İnsanın anlatma, anlama, anlaşılma, anlaşma istek ve ihtiyaçlarından dolayı iletişim kavramı ortaya çıkmıştır. Toplumun anlaşması, birlik beraberlik, dayanışma içinde olmasının temel unsurlarından biri olup en etkili olanı iletişimdir. Bu durum ancak iletişim becerilerinin güçlü olmasıyla gerçekleştirilmektedir. Dökmen (1997), iletişim becerisi için bireyler arasında etkileşimi arttıran “etkileme süreci” olarak ifade etmektedir. Kişilerin kendi haklarıyla birlikte başkalarının haklarını da koruması, duygu ve düşüncelerini samimi, şeffaf bir dille ifade etmesi, “ben dili”, empati ve saygı becerilerini etkili kullanması iletişim becerisi olarak görülmektedir (Yazıcı ve Utkugün 2021:250). İletişim becerilerinin etkili kullanılabilmesi için iletişim örüntülerinin ve öğelerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. İletişim öğeleri genel olarak Şekil 4'deki gibidir (Çiftçi ve Taşkaya 2010:923).

Şekil 4: İletişim Öğeleri

Kaynak: (Çiftçi & Taşkaya, 2010: 923)

Nükhet Güz; "İletişim, kaynakla hedef arasında anlamlı iletilerin üretilip paylaşıldığı bir süreçtir. Anlamlar kişiler tarafından ve kişiler arasında yaratılır. Bu bakımdan iletişim kaynağın anlam ürettiği ve hedefin de aynı anlamı üreteceğine/tüketeceğine inandığı aşamalı bir süreçtir" şeklinde ifade etmiştir.

Bilgilerin paylaşılarak toplumsal hale gelebilmesi, toplumda yaşayan bireylerin işine yarayabilmesi için iletişime ihtiyaç vardır. İletişim sayesinde bilginin yayılması gerçekleşmektedir (Utma 2019:269). Tüm yönetim faaliyetlerinde alınan kararlar, gelişmeler, sonuçlar diğer kişi ve gruplara aktarılmadıkça bir anlam ifade etmeyeceğinden iyi bir yönetim söz konusu olamamaktır. Yöneticilerin aldıkları kararları aktarabilmesinin ilk şartı iletişimdir. Yanlış ve eksik iletişim kayıp, zarar, performans düşüklüğü gibi sonuçlara yol açabilmektedir. Başarılı bir yönetimde ise iletişimin etkili olarak gerçekleştirildiği çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu nedenle iletişim konusu bilimsel temelleri teorik olarak incelenmektedir (Yıldırım, Arıkan, ve Aşan 1996).

İletişim Kurma Yolları

İnsanın yaşadığı toplumda var olan inanç ve değerleri benimsemesi, kabul edilen süregelen kuralları, atalarından gelen bilgileri ve diğer tüm öğrendikleri üzerine yaşamını inşa etmesi iletişimin doğal sonucudur (Orta 2009:9). İletişim öncelikle içinde bulunduğu toplumun normları, kuralları ve ilişkilerinden oluşan toplumsal yapının bileşenlerinden oluştuğunu Toplumsal bağlam modeline göre ifade edebiliriz. İnsan davranışlarının arka planında toplumun etkisi büyüktür (Doğanay ve Keskin 2008:25). Bu bakımdan iletişim yapı ve süreç olarak değerlendirildiğinde karmaşık bir toplumbilim kavramıdır.

Etkili İletişim Yöntemleri

Etkili iletişim, mesajın doğru bir şekilde iletilmesini ve alıcının anlayışını en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Mesaj; görsel, işitsel ve duyuşsal olarak karşı tarafa iletilmektedir. Kanal ise iletişim araçları sayesinde (televizyon, radyo, dergi, sosyal medya, kitap, telefon vb.) mesajın iletilmesini sağlamaktadır. Güngör (2016)'ya göre iletişimin temelini niyet oluşturur ve iki taraf arasındaki ilişkinin niteliğini, alıcı- gönderici arasındaki anlam üretimini ilişkinin ortamı belirlemektedir. Geri bildirim, iletişimden sonra edinilen ne derece alındığını ve iletişimi devam ettirecek süreci belirlenecek yolu planlamak açısından önemlidir. Çift yönlü iletişimin gerçekleşmesi için gönderici/ kaynak ve kod/ alıcı mesaja aynı anlamı yüklemesi gerekmektedir. Çift yönlü iletişimin temel amacı, mesajları anlamlandırmaya çalışmaya, karşılıklı anlayışa ve kabule dayanmaktadır. İletişimin kendine özgü ortamının oluşması sosyal-kültürel, psikolojik vs. dinamiklerin biçimlenmesiyle oluşmuştur.

Açık ve net iletişim kurmak iletişim sürecinin temel taşıdır. Mesajı net bir şekilde ifade etmek, karşı tarafın anlamasını kolaylaştırmaktadır. Karmaşık ve belirsiz ifadelerden kaçınmak, iletişimdeki anlaşılabilirliği artırmaktadır. Ancak bazı durumlarda kaynak ile alıcı arasında alışverişi sağlayan sinyal bozulmaktadır. Bu durum "gürültü" kavramı olarak ifade edilmektedir. Biraz daha açacak olursak yanlış veya eksik olarak aktarılan, niyet edilenin dışına çıkan sinyalin doğru biçimde yeniden kodlanmasını güçleştiren her durum diyebiliriz (Özdemir 2018:64).

İletişim Yöntemleri ve Teknikleri

İletişimin var olduğu her disiplinde çeşitli yöntemler ve buna bağlı teknikler kullanılmaktadır. Örneğin; siyasal iletişimde hangi metot ya da tekniğin kullanılacağını siyasal aktörün vereceği mesajın muhtevası ve alıcı/hedef kitlenin durumu belirlemektedir. Başka bir ifadeyle hedef

kitlenin kullandığı kanallar mesajların hangi yöntem ve tekniklerle iletileceğini göstermektedir (Aziz 2011:29).

Sözlü İletişim Teknikleri

Sözlü iletişim, kişinin düşünce, duygu, tasarım, izlenim ve ifade etmek istediği her durumu sözle bildirmesi olup “dil” ve “dil ötesi” olarak iki alt sınıfa ayrılmaktadır (Saraç 2006). Dil ile iletişimi insanların karşılıklı konuşmaları olarak tanımlayabiliriz. Dil ötesi iletişim ise sesin niteliği yani ses tonu, sesin hızı, şiddeti, tonlaması, kelimenin vurgulanması vb. özellikleri kapsamaktadır.

Siyasal aktör hedef kitle ile yüz yüze geldiğinde konuşma yoluyla mesajlarını iletir. Böylelikle siyasal iletişimde sözlü iletişim teknikleri kullanılmış olur. Bu iletişimde anında geri bildirim verilmektedir. Kitle fiziksel olarak izleyip sözel olarak dinlediğinden aktöre hızlı dönüş yapabilmektedir. Siyasal aktörün sesinin tonu, rengi, jest ve mimikleri düşüncesini karşı tarafa aktarmada etkili olmaktadır.

Sözsüz İletişim Teknikleri

Sözcüklerin kullanılmadığı veya dilin yanında kullanılan diğer iletişim araçlarının ön planda olduğu iletişim şeklidir. İşaretler, jestler, mimikler, beden dilinin kullanımı, ses tonu, göz teması gibi unsurlar sözsüz iletişimi oluşturmaktadır. ABD’de yapılan bir çalışmaya göre kişilerin ilk karşılaşmaları sırasında sözsüz iletişimi ve beden dilinin olduğu ve bu iletişim türünün de %65 oranında gerçekleştiği ortaya konmuştur. Vücut dili kişilerin davranışlarını, duygularını ve niyetlerini anlatmaktadır. Siyasi aktörün hedef kitle ile yüz yüze görüştüğü durumlarda beden duruşu, saçları, takıları, kıyafeti, yüz ve baş hareketleri sözlü mesajlarını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

İletişimin etkili bir şekilde kullanılması her meslekte her disiplinde önem arz etmektedir. Örneğin etkili iletişim becerilerine sahip öğretmenler, öğrencilerle kurdukları ilişkilerinde olumlu bir dil, etkili bir izlenim bıraktıklarında öğretici vasıflarını üst düzeye taşıyabilmektedir. Yapılan araştırmalar öğrenci başarısı üzerinde “öğretmen etkililiğinin” yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Çiftçi ve Taşkaya 2010). Buradan yola çıkarak hitap edilen hedef kitleyi analiz ederek onları anlamaya yönelik çift yönlü bir iletişim her alanda benimsenmelidir (Güler ve İlhan 2016). Bu bağlamda stratejik iletişim kavramı ortaya çıkmıştır.

Stratejik iletişim, hitap edilen hedef kitlelerin algılarını belirlenen politik hedeflere uygun hale getirebilmek için imaj, fikir, bilgi, eylem ve söylemler gibi tüm unsurların birbirleriyle eşlenmesini sağlayan bir yöntemdir. Şöyle ki, salt bir iletişim değil, hedef kitlenin iletişimini yönlendiren, askeri ve sivil unsurların amaca yönelik uyumunu sağlayan bir zihniyettir (Gürel 2022:13). Aslında stratejik iletişim, politik, ekonomik, istihbarat, insani yardım, askeri hareket ile birlikte yürütülen, esnek planlamalarla stratejik hedeflere ulaşmada; halkla ilişkiler, algı yönetimi, kamu diplomasisi, psikolojik hareket, bilgi harbi ve yönetimi, iletişim gibi disiplinlerle koordinasyonu sağlayan bir disiplindir.

YNS (Yeni Nesil Savaş) ortamlarıyla ilgili günümüzde en etkili unsurun internet ve kitle iletişim araçlarının kullanımının artmasıyla algı ve propaganda faaliyetleri olduğu düşünülmektedir. Hayatımızın her alanına internetin, sosyal medyanın dahil olması sonucu siber uzayın önemi artmıştır (Karasoy 2022:230). Propaganda yapıcı hedef kitlenin algısını belirli istendik davranışlara yönelik değiştirmek için mesajın etkilerini kullanmaktadır. Çünkü iletişimde bir verici, iletişim kaynakları aracılığıyla alıcıya mesajını etkili bir şekilde iletir. Kişileri etkilemek, eylemlerini istendik yönde değiştirebilmek iletişimin kapsamına girmektedir (Özveren 2022:99).

İstihbaratta; iletişim ögelerinden kaynak, istihbaratçıyı; alıcı, karar vericileri; mesaj, istihbarat bilgilerini; kanal ise istihbarat sürecini oluşturmaktadır. Geri bildirim ise çeşitli şekillerde alınabilmektedir (Çiftçi & Taşkaya, 2010: 923). Buradan yola çıkılarak espionaj ve iletişim arasında önemli bir ilişki vardır.

Espionaj ve İletişim

İstihbarat Teşkilatları Medyayı etkin olarak kullanarak toplumun nabzını kontrol etmekte, yeri geldiğinde yapay gündem oluşturarak yapay gündem oluşturabilmektedir. Bu yöntemle ideolojik birtakım düşünceleri üreterek toplumu gözetim altında tutmaktadırlar (Görgülü 2020:143). Espionaj, iletişim kanallarını kullanarak gizli bilgileri elde etmeye veya iletişim süreçlerini etkilemeye yönelik teknikler ve stratejileri kullanmaktadır.

İstihbarat çarklarında ise eksik kalan bir nokta ise iletişimde var olan geri bildirim sürecidir. Çünkü bu süreçte istihbarat verilerinin işe yarar ya da yaramaz, önemli ya da önemsiz kısmının anlaşılması sağlanmaktadır. Bu verilerin karmaşık yapısı istihbarat toplayan bireylerin bilgiyi elde etme sürecinde bilişsel gereksinimlere ihtiyacı olduğu göz önüne alınmalıdır.

İstihbarat örgütlerinin başarısı, güçlü olması ülke içinde ve dışında iyi bir yer edinmesiyle alakalıdır. Örgütün güçlü bir bilgi ağını oluşturabilmesi espionaj hareketlerinin etkisini artırmaktadır. Her ülke kendi milleti ile ilgili haberdar olmak isteyip iktidarı elinde tutmak istemektedirler. Bu nedenle devlet içinde yer alan istihbarat birimleri kamusal güçler ya da bazı paramiliter gruplarla temas halinde olup teşkilat yapılarını kendi merkezine çekmektedir (Görgülü 2020). Dış ülkelere karşı kendini güçlü hale getirmek isteyen devletler ise iletişim teknolojisinin gelişmesiyle de siber saldırılar ve espionaj faaliyetleri aracılığıyla siber uzayı kullanmaya başlamışlardır.

Espionaj faaliyetleri iletişimi manipüle etme, engelleme veya gizleme amacı taşır ya da taşıyabilir. Bununla birlikte, iletişim birçok farklı amaç için kullanılan genel bir süreçtir ve espionaj sadece bu sürecin belirli bir yönünü temsil eder. İletişim, bilgi paylaşımı, etkileşim, iş birliği ve anlayışı artırmak için kullanılırken, espionaj genellikle bilgi edinme, avantaj sağlama veya bir ülkenin veya kurumun güvenliği için bilgi toplama amacı taşımaktadır. Espionaj faaliyetlerinde yer alan bilgi toplama dışında kalan gizlilik, şifreleme, istihbarat raporlama ve manipülasyon gibi birçok alanda etkili iletişimin rolü büyük öneme sahiptir.

3. SONUÇ ve TARTIŞMA

Espionaj çalışmalarının ana ve temel ürünleri algı yönetimi, kontrspekülasyon ve psikolojik linçtir. Algı yönetiminde asıl amaç, analistler tarafından toplumun bilinçlenmesi ve her kesime anlayacağı bir dil ile ifade edilmesi; yapılan operasyonların kolaylıkla püskürtülmesidir. Bunun yanında kontrspekülasyon çalışması yapılarak; verilerin servis edildiği noktalar bir bir ifşa edilerek psikolojik linç uygulanmalıdır. Vatandaşların aracılığıyla da kontrespiyonaj uygulanması, rakip örgütlerin işlerinin zorlaştırılması için bireylerin espionaj çalışmalarının nasıl yapıldığı konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir (Dinç 2021:8).

İstihbarat, tarihsel olarak incelediğimizde günümüz dünyasında ilgi odağı haline gelmiş, modern devletlerin bir parçası, ülkeyi başarıya veya başarısızlığa sürükleyen bir kavram olarak görülmektedir. Devletlerin hemen hemen hepsi kurumsal yapılar oluşturarak bu disipline ciddi yatırımlar yapmışlardır. Buna bağlı olarak Kanada ve ABD'deki kolej veya üniversitelerde tarih ve siyaset bilimi derslerinin alt birimi olarak "istihbarat çalışmaları" başlıklı kurslar açılmıştır (Mangır ve Küçükçırklılı 2019).

Ülkemizin güvenlik çalışmalarının ilki devleti oluşturan yapıların; Atatürk İlkeleri doğrultusunda, çağdaşlaşma, ulusal bilinç ve hukukun üstünlüğüne dayanan, kültürel değerleri

koruyan niteliklerini güçlendirilmesinden geçmektedir. Dış güçlerin devletin güvenliğini tehdit edecek durumların giderilmesi, tedbirlerin alınması için dış kaynaklı medya, vakıf, dernek, ajan, sermaye, sivil toplum bağlantılarını tümüyle yok etmek gerekmektedir. Ulus devlet yapısı güçlendirilerek yeni politikalar ortaya konulup bölgesel ve küresel roller büyük güç olarak kullanılmalıdır. Ayrıca güvenli alanı sağlamak adına tepki odaklı politikalar yerine etki odaklı politikalar üretmek ve milli istihbarat ihtiyaçlarımıza cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Başarılı, aktif, sürekli kendini güncelleyen ve geliştiren istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu başarılı istihbarat çalışmalarının oluşabilmesi amacıyla yeni akademik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Atılır 2018:76).

Sağlıklı ve başarılı bir istihbarat sistemi sayesinde olası sorunlar hakkında önceden bilgi almak, öngörü sahibi olmak, olayların iç yüzlerini ortaya çıkarmak mümkündür. Global olarak düşündüğümüzde güçlü devletler etkili istihbarata yöntemleri uygulayarak siyasi stratejilerini evrensel hale getirmeye çalışmaktadırlar. Türkiye’de konumu itibariyle küresel güçler tarafından espionaj faaliyetlerine maruz kalmaktadır. Bu nedenle espionaj faaliyetlerine önem verilip etkili yöntemlerle tedbirler alınmalıdır (Bağcı 2016:95).

İstihbarat Akademisi oluşturulup konuya hakim akademik yönden donanımlı öğretim üyeleri ile deneyimli istihbaratçıların da çalıştığı geniş kadro kurularak nitelikli bir eğitim verilebilir. Bununla birlikte üniversite bünyesinde lisans, yüksek lisans, doktora eğitimlerinin verilecek olması uzman ve kalifiyeli personel yetiştirilmesini sağlayacaktır (Bağcı 2016:97).

Berk (2022, s:92-94), istihbarat sistemini SWOT analiz ile ele almıştır. Ortaya çıkan sonuçlarını dikkate alarak mevcut sistemi güçlendirmek yeniden yapılandırmak yerine olası bir çözümdür. Bu analizlerden ya da akademik araştırmalardan yola çıkarak istihbarat alanında ihtiyaçları belirleyecek yeni yöntem ve teknikleri geliştirmek, alanında yetkin istihbarat elemanları yetiştirmek, üst düzey bürokratlara ve siyasi kadrolara “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sistemi” konusunda eğitim verebilecek eğitim kurumları veya düşünce kuruluşları kurmak, sivil toplum kuruluşlarını bu alanda aktif olacak şekilde yeniden düzenlemek bunu sürekli değişim ve gelişim döngüsü içinde var edebilmek önem arz etmektedir (Berk 2022, s:92-94). Biçer (2017)’e göre istihbarat anlayışının ve uygulamasının gecikmeksizin geliştirilmesi gerektiğinin mütaala edildiğini belirtmiştir.

İstihbarat sürecinde hedef örgüt, devlet ya da bireylerin olası hareketleri önceden tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sayede devletler tehditleri öngörme ve önleme, karar alma ve belirsizliklerin azaltılmasında etkili olmuştur. İstihbarat teşkilatının organizasyon şemalarının ve yöntemlerinin sağlam bir şekilde yapılandırılması devletin güvenliği için elzemdir. Çünkü hem devletin var olan vizyonunun revize edilmesi hem de gelecekteki vizyonunun oluşumu için etkilidir (Çağlak 2022).

IŞİD sistematik bir propaganda faaliyeti yürüterek profesyonel teknikler kullanarak asimetric bir korku yaratmayı başarmıştır. IŞİD’in propaganda yapımcılarının en etkili silahı küreselleşmedir ve bu durum dehşet vermektedir (Özveren 2022:119).

Yazıcı & Utkugün (2021), sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmalarında etkili iletişim becerisine sahip bir öğretmende bulunması gereken beş beceri; “kendini ifade edebilme, değer verebilme, beden dilini etkin kullanabilme, etkili dinleyebilme ve destek sağlayabilme” olarak belirtmişlerdir. Bu bağlamda espionaj faaliyetleri yürüten bireyler, siyasi kadrolar, karar vericiler de etkili iletişim becerilerine sahip olmalıdır. Sözlü ve sözsüz iletişimi en üst düzeyde kullanmaları gerekmektedir. Çünkü etkili iletişim sonucu hedef organizasyon ya da bireyle doğru bağlantı sağlanarak güven oluşturmaktadır. Böylece daha fazla bilgilerine erişmek mümkündür. Siyasi bireyler, karar vericiler ya da örgütler etkili iletişim sayesinde düşünceleri, eylemleri veya kararları manipüle edilebilmektedir. Aslında hedefi ikna etme veya

yönlendirme amacına hizmet etmektedir. İyi bir iletişim becerisi, manipülasyonun başarılı olmasına ve istihbarat hedefinin istenilen şekilde davranmasına yardımcı olmaktadır.

İnsan istihbaratı (HUMINT) açısından değerlendirdiğimizde günümüzde gelişen teknolojiye rağmen halen önemini korumaktadır. İnsanın aracı olarak kullanıldığı, ülke ve millet menfaatine karşı olan yapıların içine sızarak amacı ve hedefleri hakkında daha detaylı bilgi sahibi olduğu bir yöntemdir (Bağcı 2016:41). Burada insanlardan, görsel ve işitsel kaynaklardan istihbarat bilgileri toplanarak analiz edilmektedir. İşitsel, görsel ve insan kaynağını kullanan istihbaratçı tüm bu süreçlerde iletişim kurmaktadır.

İnsan istihbaratında, casuslar veya bilgi kaynaklarıyla birebir görüşmeler, mülakatlar (karşılıklı konuşmalar) yapılmaktadır. İnsan istihbaratında, güvenli ve gizli iletişim araçları kullanılarak şifreli mesajlaşma uygulamaları veya gizli frekanslar üzerinden yapılan radyo iletişimleri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca istihbarat görevlileri ve ajanlar arasında belirli kodlar, şifreler ve semboller aracılığıyla da iletişim ağı kurulmaktadır. Genel olarak incelediğimizde kitle iletişim araçları, sözlü, sözsüz, yazılı ve görsel iletişim istihbarat faaliyetlerinin her aşamasında kullanılmaktadır.

İstihbarat alanındaki sorunlardan birisi olan iletişimsizlik için çözüm önerileri;

1- MGK Genel Sekreterliği bünyesinde ülkedeki tüm istihbarat faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu olacak bir “Ulusal İstihbarat Başkanlığı” kurulmalı ve MİT Müsteşarının, “Ulusal İstihbarat Başkanı” statüsünde MGK Genel Sekreterliği bünyesindeki “İstihbarat Koordinasyon Kurulu”nda tüm ulusal istihbarat faaliyetlerinin ve fonksiyonlarının koordinesinden sorumlu olmalıdır (Seçkin, 2010: 69).

2- - Silahlı Kuvvetlerin kendi ihtiyacı olan özellikle dış istihbarat ihtiyacını karşılamaya yönelik istihbaratı toplayacak ve analiz edecek, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı’na bağlı “TSK İstihbarat Komutanlığı” kurulmalıdır. Müşterek Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde; insan istihbaratı, elektronik istihbarat ve teknik istihbarat gibi unsurlar barındıran üç adet (Avrupa, Asya, Ortadoğu) “Askeri istihbarat Tugayı” kurulmalıdır (Seçkin, 2010: 69).

KAYNAKÇA

Abdurahmanlı, E. (2018). “İstihbarat Teşkilatlarının Terör Örgütlerine Sızması: İRAN Örneği”. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Acar, Ü. ve Ömer U. (2007). *Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Akbaş, S. (2016). “İstihbarat Faaliyetlerinin Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Hakkı Açısından Değerlendirilmesi”. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akman, M. K. (2019). “Bilgi Sosyolojisi Açısından İstihbarat Kaynaklarının Tasnifi ve Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24-42.

Ateş, A. (2013). “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi”. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Atılır, A. (2018). “Türkiye’de istihbarattan sorumlu kurumların yapısı, faaliyet alanları, aralarındaki bilgi paylaşımı ve sorunların belirlenmesi”. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aziz, A. (2011). *Siyasette Etkili İletişim Teknikleri*. Başlık Yayın Grubu.

Bağcı, S. (2016). “Ulusal Güvenliğin Sağlanması Açısından İç Güvenlik İstihbaratının Önemi”. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Baker, K. (2021). “What is cyber threat intelligence”. Geliş tarihi (<https://www.crowdstrike.com/cybersecurity-101/threat-intelligence/>).

- Bender, Y. (2005). "The Tactful Teacher: Effective Communication with Parents, Colleagues, and Administrators". *Nomad Press*.
- Berk, M. B. (2022). "İstihbarat Çarklarının SWOT Analizi Çerçevesinde İncelenmesi". *International Journal of Politics and Security (IJPS)* 65-99.
- Beşe, E. ve Seren M. (2011). "Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi". *Polis Bilimleri Dergisi* 123-46.
- Biçer, S. (2017). "Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 435-64.
- Crest. (2019). "What is cyber threat intelligence and how is it used?" Geliş tarihi (<https://www.crest-approved.org/wp-content/uploads/CREST-Cyber-Threat-Intelligence.pdf>).
- Çağlak, A. (2022). "Milli Mücadele'de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi". (71):85-104.
- Çalışkan, N. ve Rüştü Y. (2005). "Eğitim sürecinde öğretmenin beden dili". *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 6(1):199-207.
- Çiftçi, S. ve Serdarhan M. T. (2010). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öz Yeterlik ve İletişim Becerileri Arasındaki İlişki". *New World Sciences Academy* 921-28.
- Darıcı Daş, M. G. (2018). "Osmanlılarda İstihbarat Faaliyetleri". Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Darıcı, A. B. (2020). "Devletlerin Siber Espiyonaj Faaliyetleri; Uluslararası Sistem ve Güvenlik". *Cambridge Scholar Publishing*.
- Darıcı, A. B. (2022). "İstihbari Faaliyetler Kavramı". *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırma Dergisi*, 1-22.
- Delibalta, Y. (2021). "Moğollarda İstihbarat Faaliyetleri". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 788-800.
- Dilekman, M., Başçı Z., ve Bektaş F. (2010). "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerileri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 223-31.
- Diñç, E. (2021). "Espiyonaj (Casusluk) ve Dezenformasyon ile Algı Yönetimi". *Uluslararası Sosyal Medya Derneği*.
- Dmeral, İ. (2019). "Türkiye Bağlamında Orta Doğu'da İstihbarat Örgütleri". Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğanay, Ü. ve Keskin F. (2008). "İletişim Çalışmalarında Kişilerarası İletişimin Yeri: Türkiye'deki Kişilerarası İletişim Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme". *Kültür ve İletişim* 11(1):9-32.
- Durmuş, M. (2006). "Özel Hayatın Korunması Hakkı ve Bu Çerçevde İstihbarat Faaliyetleri". Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Ercan, H. (2006). "Tarihi Derinlik İçinde Soğuk Savaş Sonrası Dünyada Yeni İstihbarat Kavramı". Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gardner, F. (2023). "Casusluk Oyunu: Çin'in Küresel Espiyonaj Ağı". <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53329991>.
- Görgülü, Y. (2020). "İstihbarat ve Paramiliter Grupların Medyaya Yönelik Gözetimi ve Baskısı: İran Örneği". *Asya Studies*, 142-55.

- Gül, Z. (2014). “İstihbarat Çeşitleri ve Stratejik İstihbarat”. Ss. 83-98 içinde *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejileri*. Nobel Yayınları.
- Güler, R. ve İlhan R. S. (2016). *Terörizmle Mücadelede Stratejik İletişim ve Politik Psikoloji*. Merkez Strateji Enstitüsü.
- Gürel, A. (2022). “Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 Sonrası Gelişimi ve Derin Devlet Yapılanmaları”. *Anadolu Economics*, 62-77.
- İyiat, B. (2021). “Post Pandemi Dönemi, İstihbarat Teşkilatlarının Muhtemel Yapısal Değişiklikleri ve İşbirlikleri”. içinde *Kovid-19 Sonrası Geleceğin Güvenlik Kurumları Ve Stratejik Dönüşüm*. İstanbul: TASAM Yayınları.
- Karasoy, H. A. (2022). “Yeni Nesil Savaş ve Siber İstihbarat”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi* 223-40.
- Kasıracı, O. ve Demirbaş M. (2020). “İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi”. *Anadolu Strateji Dergisi*, 49-64.
- Kavsıracı, O. (2020). “İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 700-719.
- Kılınç, A. (2021). “Osmanlı İstihbaratı Karakol Cemiyeti’nde Kos Adı Kullanımına Örnek: "Nuh/Mustafa Kemal Paşa, Musa/Alı Fuat Cebesoy, İsa/Miralay Şevket Bey, Cengiz/Kara Vasıf””. *Rarih Araştırmaları Dergisi*, 252-75.
- Koca, H. İ. (2019). “Stratejik İstihbarat”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2187-98.
- Küçükyılmaz, O. (2019). “Ulusal Güvenlik Bağlamında İstihbarata Karşı Koymanın Önemi”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*.
- Mangır, D. Ş. ve Küçükkırlı S. N. (2019). “Gelenekselden Dijitale Siber İstihbarat ve Rus Dış Politikası”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Prof Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı)*, 296-308.
- Orta, A. Z. (2009). “Etkili İletişim Sürecinde Kişilerarası İletişim Becerileri ve Yaratıcı Drama Uygulama Örneği”. T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özalp, A. N. ve Asker Ali. (2017). “Devletin Güvenlik Politikalarında Siber İstihbaratın Rolü ve Önemi”. Aksaray: Aksaray Üniversitesi.
- Özdemir, Ö. (2018). “Mülteci Kamplarında Etkili İletişim Yöntemleri Neden Önemlidir?” *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 57-68.
- Öztürk Yılmaztekin, E. (2015). “İngilizce Öğretmeni Adaylarının Etkili İletişim Hakkındaki Görüşleri”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30):63-77.
- Özveren, M. (2022). “Terörizm Propagandası Bağlamında İşid’in İnternet ve Yeni Medya Kullanımı”. *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Çalışmaları Dergisi* 96-125.
- Paralı, O. (2017). “Stratejik İstihbaratın Teorik Çerçevesi: Ulusal Kamu Politikalarında İstihbaratın Rolü”. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Saraç, C. (2006). “Sözlü İletişim Becerileri Açısından Türk Dili Ve Edebiyatı Eğitimi”. *Milli Eğitim Dergisi* 34(169).
- Savaş, S. ve Topaloğlu N. (2016). “Siber Güvenlikte Yeni Boyut: Sosyal Medya İstihbaratı”. Ss. 1-6 içinde. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi AB 2016 Akademik Bilişim.
- Seçkin, O. (2010). “Devlet Güvenliği Kapsamında İstihbarat Alanında Karşılaşılan Sorunlar”. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tırnovalı, S. ve Kazan H. (2019). “Dijital Oyunlar Üzerinden Karşı İstihbarat Toplama ve Bilgi Edinme: Assassin’s Creed Örneği”. *Social Sciences Studies Journal*, 1598-1619.
- Utma, S. (2019). “Bilgi Çağında İletişim Olgusu ve ‘İletişimsizlik’ Becerisi”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 263-74.
- Wilson, C. E. (2015). “Cybersecurity in the 21st century: applying cyber threat intelligence”. Ss. 1-19 içinde.
- Yazıcı, S. ve Utkugün C. (2021). “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Etkili İletişim Becerisine Sahip Bir Öğretmende Bulunması Gereken Özellikler”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 248-64.
- Yıldırım, S., Arıkan S. ve Aşan Ö. (1996). “Örgütlerin Yönetiminde İletişimin Önemi”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 177-87.
- Yılmaz, B. A. (2020). “Siber Terörizm ve Değişen İstihbarat Anlayışı”. *Anadolu Strateji Dergisi*, 65-81.
- Yüksel, A. (2012). “II. Mahmud Devrinde Osmanlı İmparatorluğu’nda İstihbarat Faaliyetleri”. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.